

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS / INSTYTUT HISTORII LITWY /
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIAUS UNIVERSITETO ISTORIJOS FAKULTETAS / WYDZIAŁ HISTORYCZNY UNIWERSYTET WILEŃSKI /
HISTORY FACULTY, UNIVERSITY OF VILNIUS

LENKIJOS MOKSLŲ IR MENŲ AKADEMIJOS BIBLIOTEKA KROKUVOJE, JOGAILOS UNIVERSITETAS /
BIBLIOTEKA NAUKOWA POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI I POLSKIEJ AKADEMII NAUK W KRAKOWIE,
UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI / THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE POLISH ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
AND THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES IN KRAKÓW; THE JAGIELLONIAN UNIVERSITY, CRACOW

TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA

Nuo karūnos iki kartuvių: išaukštinti ar nubausti?

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA

Od korony do szubienicy: wywyższyć czy ukarać?

AN INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE

From Crown to Gallows: to raise up or strike down?

2025 m. birželio 11–12 d. (trečiadienis–ketvirtadienis) /
11–12 czerwca 2025 r. (środa–czwartek) /
2025 June 11–12 (Wednesday–Thursday)

Vilnius, Lietuvos istorijos institutas (Tilto g. 17, salė 320) /
Wilno, Instytut Historii Litwy (ul. Tilto 17, sala 320 /
Lithuanian Institute of History (Tilto g. 17, room 320)

Tezès / Tezy / Theses

2025 m. birželio 11 d. / 11 czerwca 2025 r. /

11 June 2025

**Prisijungimo adresas / Adres logowania /
Login address**

<https://us06web.zoom.us/j/89450422127>

Meeting ID: 894 5042 2127

10.20–10.45

Bausmių vykdymas – veiksmas tarp būtinybės ir neapykantos. Teisinis ir simbolinis reguliavimas

Gitana Zujienė

Lietuvos istorijos institutas

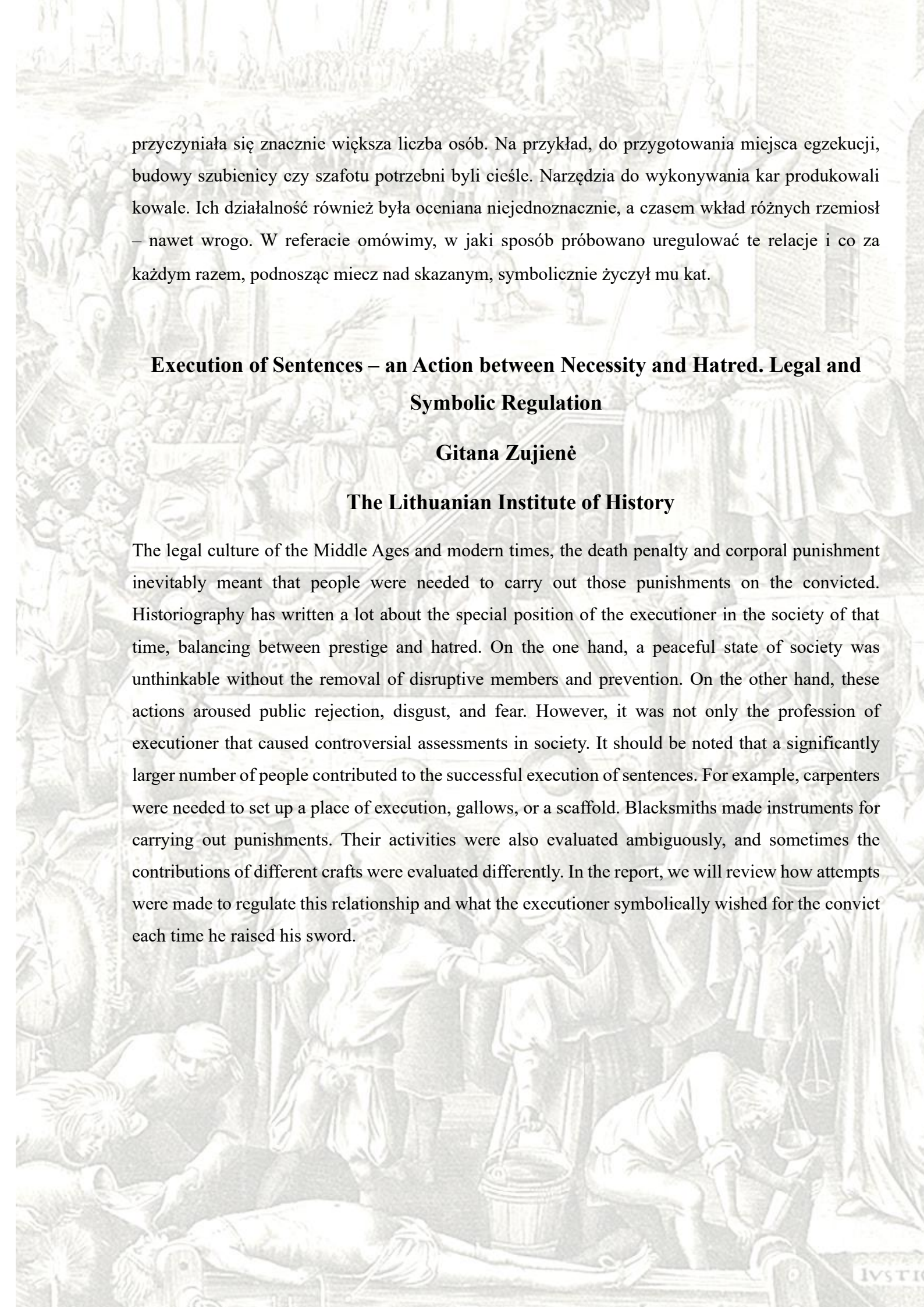
Viduramžių ir naujųjų laikų teisinė kultūra, mirties ir kūno bausmės neišvengiamai reiškė, kad reikalingi asmenys toms bausmėms nuteistiesiems įvykdyti. Istoriografijoje daug rašyta apie ypatingą budelio padėtį to meto visuomenėje, balansavusią tarp prestižo ir neapykantos. Iš vienos pusės ramus visuomenės būvis buvo neišsivaizduojamas be sumaištį joje keliančių narių pašalinimo ir prevencijos. Iš kitos – šie veiksmai kėlė visuomenės atstūmimą, pasibjaurėjimą ir baimę. Tačiau prieštarigus vertinimus visuomenėje kėlė ne tik budelio profesija. Reikia pastebėti, kad prie sėkmingo bausmių vykdymo prisidėdavo gerokai didesnis skaičius žmonių. Pavyzdžiui, bausmių vietai įrengti, kartuvėms ar ešafotui pastatyti buvo reikalingi dailidės. Bausmių atlikimo priemonės gamino kalviai. Jų veikla taip pat buvo vertinama nevienareikšmiškai, o kartais skirtingų amatų prisidėjimas net priešingai. Pranešime apžvelgsime, kaip buvo bandoma sureguliuoti šiuos santykius ir ką kiekvieną kartą pakeldamas kalaviją nuteistajam simboliškai palinkėdavo budelis.

Wykonywanie kar – działanie między koniecznością a nienawiścią. Regulacja prawna i symboliczna

Gitana Zujienė

Instytut Historii Litwy

Kultura prawna średniowiecza i czasów nowożytnych, kary śmierci i kary cielesne nieuchronnie oznaczały, że potrzebne były osoby do wykonania tych kar na skazanych. W historiografii wiele pisano o szczególnej pozycji kata w ówczesnym społeczeństwie, pozycji balansującej między prestiżem a nienawiścią. Z jednej strony, spokojny byt społeczeństwa był niewyobrażalny bez eliminacji i prewencji wobec członków wywołujących w nim zamęt. Z drugiej strony – te działania wywoływały odrzucenie, wstręt i strach społeczeństwa. Jednak nie tylko zawód kata w społeczeństwie budził sprzeczne oceny. Należy zauważyć, że do pomyślnego wykonania kar

przyczyniała się znacznie większa liczba osób. Na przykład, do przygotowania miejsca egzekucji, budowy szubienicy czy szafotu potrzebni byli cieśle. Narzędzia do wykonywania kar produkowali kowale. Ich działalność również była oceniana niejednoznacznie, a czasem wkład różnych rzemiosł – nawet wrogo. W referacie omówimy, w jaki sposób próbowano uregulować te relacje i co za każdym razem, podnosząc miecz nad skazanym, symbolicznie życzył mu kat.

Execution of Sentences – an Action between Necessity and Hatred. Legal and Symbolic Regulation

Gitana Zujienė

The Lithuanian Institute of History

The legal culture of the Middle Ages and modern times, the death penalty and corporal punishment inevitably meant that people were needed to carry out those punishments on the convicted. Historiography has written a lot about the special position of the executioner in the society of that time, balancing between prestige and hatred. On the one hand, a peaceful state of society was unthinkable without the removal of disruptive members and prevention. On the other hand, these actions aroused public rejection, disgust, and fear. However, it was not only the profession of executioner that caused controversial assessments in society. It should be noted that a significantly larger number of people contributed to the successful execution of sentences. For example, carpenters were needed to set up a place of execution, gallows, or a scaffold. Blacksmiths made instruments for carrying out punishments. Their activities were also evaluated ambiguously, and sometimes the contributions of different crafts were evaluated differently. In the report, we will review how attempts were made to regulate this relationship and what the executioner symbolically wished for the convict each time he raised his sword.

10.50–11.15

Archeologia prawna na wsi - urządzenia i narzędzia służące wymierzaniu kar w dobrach prywatnych na nowożytnym Śląsku

Daniel Wojtucki

Uniwersytet Wrocławski

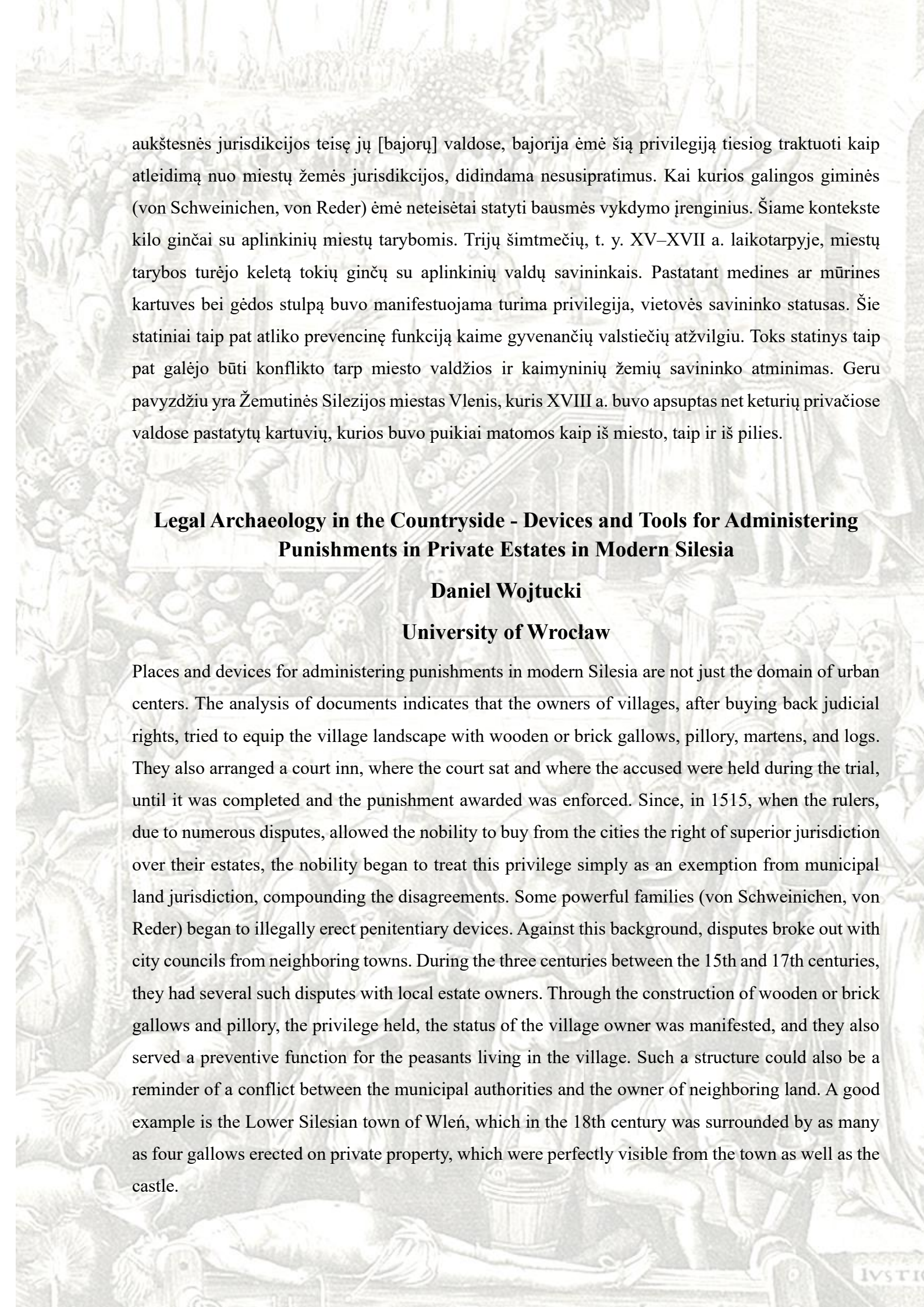
Miejsca i urządzenia do wymierzania kar na nowożytnym Śląsku nie są jedynie domeną ośrodków miejskich. Analiza dokumentów wskazuje, że właściciele wsi, po odkupieniu praw sądowniczych starali się wyposażyć krajobraz wsi w drewnianą lub murowaną szubienicę, pręgierz, kuny, kłody. Urządzano ale też karczmę sądową, gdzie obradował sąd i gdzie przetrzymywano podczas oskarżonego podczas procesu, do momentu jego zakończenia i wyegzekwowania zasądzonej kary. Od kiedy w 1515 r. władcy ze względu na liczne spory zezwolili szlachcie na wykupywanie od miast prawa sądownictwa wyższego nad jej dobrami, szlachta zaczęła ów przywilej traktować po prostu jako zwolnienie od miejskiej jurysdykcji ziemskiej, potęgując nieporozumienia. Część potężnych rodów (von Schweinichen, von Reder) zaczęła bezprawnie stawiać urządzenia penitencjarne. Na tym tle wybuchały spory z radami miejskimi z okolicznych miast. W przeciągu trzech stuleci XV-XVII prowadziły one z okolicznymi właścicielami dóbr kilka takich sporów. Poprzez budowę drewnianej lub murowanej szubienicy i pręgierza manifestowano posiadany przywilej, status właściciela miejscowości, pełniły one także funkcję prewencyjną dla zamieszkałych we wsi chłopów. Taka budowla mogła też być pamiątką konfliktu między władzami miejskimi, a właścicielem sąsiednich gruntów. Dobrym przykładem jest dolnośląskie miasto Wleń, które w XVIII wieku otoczone było aż czterema szubienicami postawionymi w dobrach prywatnych, które były doskonale widoczne z miasta, jak i zamku.

Teisinė archeologija kaime – baudmių vykdymo įrenginiai ir įrankiai privačiose valdose naujųjų amžių Silezijoje

Daniel Wojtucki

Wrocławo universitetas

Naujųjų laikų Silezijoje baudmių vykdymui skirtos vietos ir įrengimai nebuvo vien tik miestų domenas. Dokumentų analizė rodo, kad kaimų savininkai, po teisminių (teismo) teisių išpirkimo, kaimo kraštovaizdį stengėsi aprūpinti medinėmis ar mūrinėmis kartuvėmis, gėdos stulpu, kuna, trinkomis. Taip pat įrengdavo teismo pastatą (orig. *karczma sądowa* – teismo karcema), kur posėdžiaudavo teismas ir kur proceso metu, iki jo pabaigos ir paskirtos baudmės įvykdymo, laikydavo kaltinamąjį. Nuo tada, kai 1515 m. valdžia dėl daugybės ginčų leido bajorams išsipirkti iš miestų

The background of the page features a detailed, sepia-toned illustration of a historical scene. In the foreground, a person is lying on a wooden structure, possibly a gallows or a bed, with their head resting on a pillow. Behind them, a large crowd of people, including men, women, and children, are gathered. Some are standing, while others are sitting. In the background, there are buildings and a gallows. The scene appears to be a public execution or a significant event in a village or town. The illustration is rendered in a style reminiscent of 19th-century historical paintings or engravings.

aukštesnės jurisdikcijos teisę jų [bajorų] valdose, bajorija ėmė šią privilegiją tiesiog traktuoti kaip atleidimą nuo miestų žemės jurisdikcijos, didindama nesusipratimus. Kai kurios galingos giminės (von Schweinichen, von Reder) ėmė neteisėtai statyti bausmės vykdymo įrenginius. Šiame kontekste kilo ginčai su aplinkinių miestų tarybomis. Trijų šimtmečių, t. y. XV–XVII a. laikotarpyje, miestų tarybos turėjo keletą tokių ginčų su aplinkinių valdų savininkais. Pastatant medines ar mūrines kartuves bei gėdos stulpą buvo manifestuojama turima privilegija, vietovės savininko statusas. Šie statiniai taip pat atliko prevencinę funkciją kaime gyvenančių valstiečių atžvilgiu. Toks statinys taip pat galėjo būti konflikto tarp miesto valdžios ir kaimyninių žemių savininko atminimas. Geru pavyzdžiu yra Žemutinės Silezijos miestas Vlenis, kuris XVIII a. buvo apsuptas net keturių privačiose valdose pastatytų kartuvių, kurios buvo puikiai matomos kaip iš miesto, taip ir iš pilies.

Legal Archaeology in the Countryside - Devices and Tools for Administering Punishments in Private Estates in Modern Silesia

Daniel Wojtucki

University of Wrocław

Places and devices for administering punishments in modern Silesia are not just the domain of urban centers. The analysis of documents indicates that the owners of villages, after buying back judicial rights, tried to equip the village landscape with wooden or brick gallows, pillory, martens, and logs. They also arranged a court inn, where the court sat and where the accused were held during the trial, until it was completed and the punishment awarded was enforced. Since, in 1515, when the rulers, due to numerous disputes, allowed the nobility to buy from the cities the right of superior jurisdiction over their estates, the nobility began to treat this privilege simply as an exemption from municipal land jurisdiction, compounding the disagreements. Some powerful families (von Schweinichen, von Reder) began to illegally erect penitentiary devices. Against this background, disputes broke out with city councils from neighboring towns. During the three centuries between the 15th and 17th centuries, they had several such disputes with local estate owners. Through the construction of wooden or brick gallows and pillory, the privilege held, the status of the village owner was manifested, and they also served a preventive function for the peasants living in the village. Such a structure could also be a reminder of a conflict between the municipal authorities and the owner of neighboring land. A good example is the Lower Silesian town of Wleń, which in the 18th century was surrounded by as many as four gallows erected on private property, which were perfectly visible from the town as well as the castle.

11.20–11.45

Czarownica przed sądem - narzędzia i urządzenia wykorzystywane podczas procesów oraz egzekucji osób oskarżonych o czary na Śląsku i Morawach w XVII wieku

Karolina Wojtucka

Uniwersytet Wrocławski

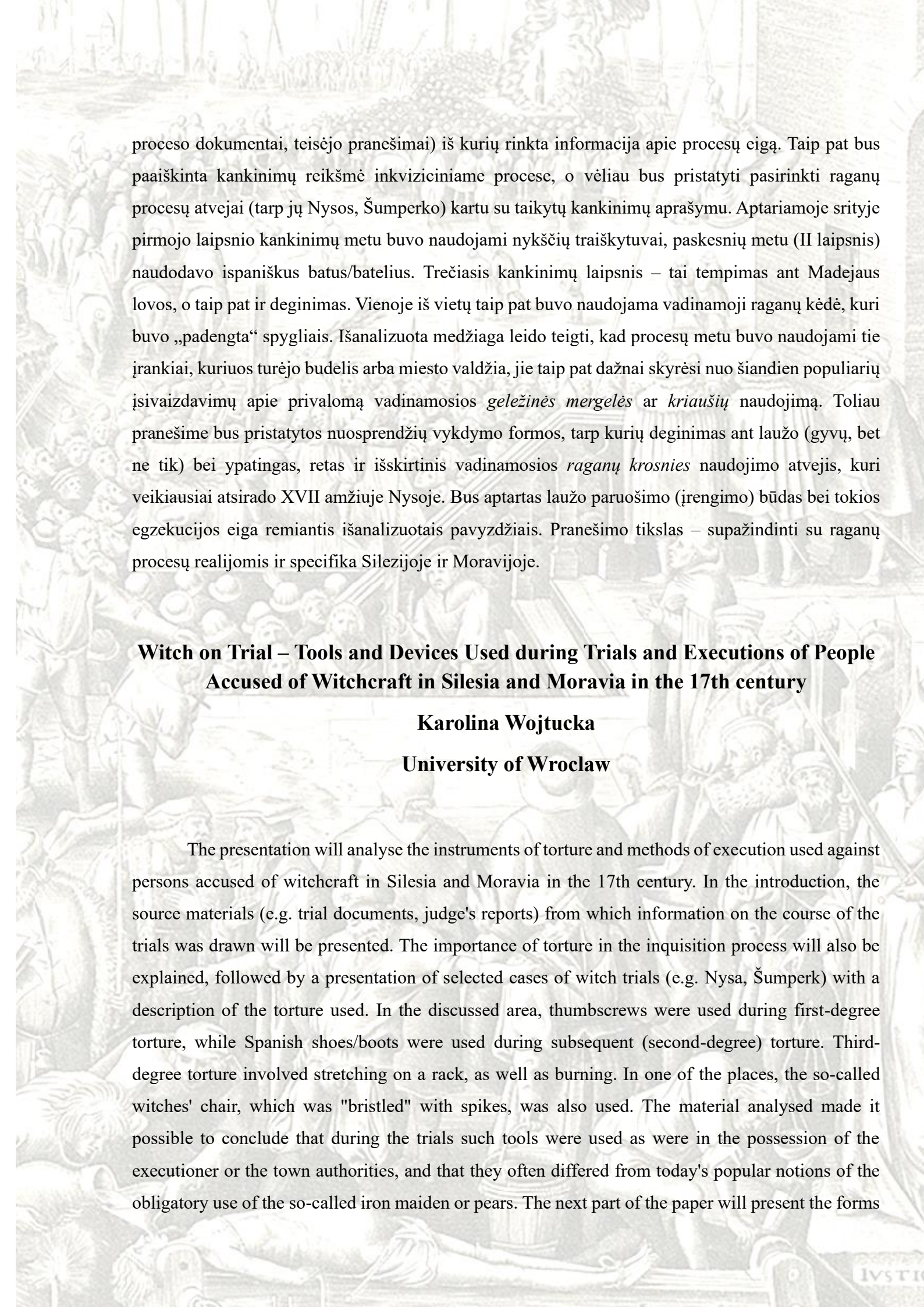
Wystąpienie poświęcone jest analizie narzędzi tortur i metod egzekucji stosowanych wobec osób oskarżonych o czary na Śląsku i Morawach w XVII wieku. We wstępie zostaną zaprezentowane materiały źródłowe (m.in. dokumenty procesowe, relacje sędziego), z których czerpano informacje na temat przebiegu procesów. Zostanie także wyjaśnione znaczenie tortur w procesie inkwizycyjnym, a następnie zostaną przedstawione wybrane przypadki procesów czarownic (m.in. Nysa, Šumperk) wraz z opisem zastosowanych tortur. Na omawianym obszarze podczas tortur pierwszego stopnia używano zgniataczy kciuków, podczas kolejnych (II stopień) używano hiszpańskich trzewików/bucików. Stopień trzeci tortur to rozciąganie na madejowym łożu, a także przypalanie. W jednym z miejsc stosowano także tzw. krzesło czarownic, które „najeżone” było kolcami. Przeanalizowany materiał pozwolił stwierdzić, że w czasie procesów używano takich narzędzi, jakie były w posiadaniu kata lub władz miasta, często też odbiegały one od popularnych dziś wyobrażeń o obowiązkowym używaniu tzw. żelaznej dziewicy, czy gruszek. W kolejnej części referatu zaprezentowane zostaną formy wykonywania wyroków, w tym palenie na stosie (żywcem, ale nie tylko) oraz szczególny przypadek rzadkiego i wyjątkowego tzw. „pieca czarownic”, który miał powstać w XVII wieku w Nysie. Omówiony zostanie sposób tworzenia stosu oraz przebieg takiej egzekucji na przeanalizowanych przykładach. Wystąpienie ma na celu przybliżenie realiów oraz specyfiki procesów o czary na Śląsku i Morawach.

Ragana teisme – įrankiai ir įrenginiai, naudoti raganavimu kaltinamų asmenų procesų ir egzekucijų metu Silezijoje ir Moravijoje XVII amžiuje

Karolina Wojtucka

Vroclavo universitetas

Pranešimas skirtas kankinimo įrankių ir egzekucijos metodų, taikytų raganavimu kaltinamiems asmenims Silezijoje ir Moravijoje XVII amžiuje, analizei. Pradžioje bus pristatyti šaltiniai (tarp jų

procesu dokumentai, teisėjo pranešimai) iš kurių rinkta informacija apie procesų eigą. Taip pat bus paašškinta kankinimų reikšmė inkviziciniame procese, o vėliau bus pristatyti pasirinkti raganų procesų atvejai (tarp jų Nysos, Šumperko) kartu su taikytų kankinimų aprašymu. Aptariamoje srityje pirmojo laipsnio kankinimų metu buvo naudojami nykščių traiškytuvai, paskesnių metu (II laipsnis) naudodavo ispaniškus batus/batelius. Trečiasis kankinimų laipsnis – tai tempimas ant Madejaus lovos, o taip pat ir deginimas. Vienoje iš vietų taip pat buvo naudojama vadinamoji raganų kėdė, kuri buvo „padengta“ spygliais. Išanalizuota medžiaga leido teigti, kad procesų metu buvo naudojami tie įrankiai, kuriuos turėjo budelis arba miesto valdžia, jie taip pat dažnai skyrėsi nuo šiandien populiarių įsivaizdavimų apie privalomą vadinamosios *geležinės mergelės* ar *kriaušių* naudojimą. Toliau pranešime bus pristatytos nuosprendžių vykdymo formos, tarp kurių deginimas ant laužo (gyvų, bet ne tik) bei ypatingas, retas ir išskirtinis vadinamosios *raganų krosnies* naudojimo atvejis, kuri veikiausiai atsirado XVII amžiuje Nysoje. Bus aptartas laužo paruošimo (įrengimo) būdas bei tokios egzekucijos eiga remiantis išanalizuotais pavyzdžiais. Pranešimo tikslas – supažindinti su raganų procesų realijomis ir specifika Silezijoje ir Moravijoje.

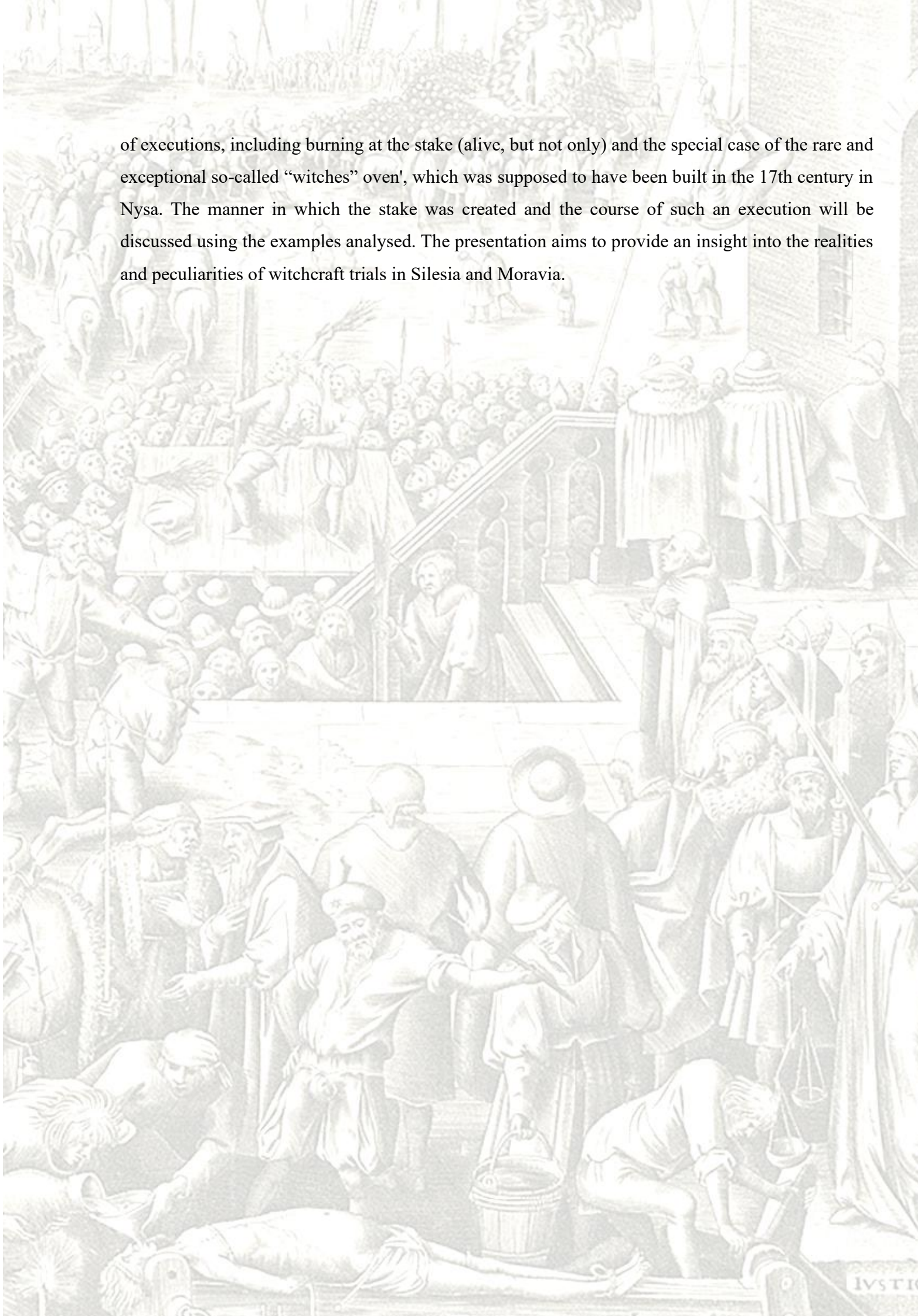
Witch on Trial – Tools and Devices Used during Trials and Executions of People Accused of Witchcraft in Silesia and Moravia in the 17th century

Karolina Wojtucka

University of Wrocław

The presentation will analyse the instruments of torture and methods of execution used against persons accused of witchcraft in Silesia and Moravia in the 17th century. In the introduction, the source materials (e.g. trial documents, judge's reports) from which information on the course of the trials was drawn will be presented. The importance of torture in the inquisition process will also be explained, followed by a presentation of selected cases of witch trials (e.g. Nysa, Šumperk) with a description of the torture used. In the discussed area, thumbscrews were used during first-degree torture, while Spanish shoes/boots were used during subsequent (second-degree) torture. Third-degree torture involved stretching on a rack, as well as burning. In one of the places, the so-called witches' chair, which was "bristled" with spikes, was also used. The material analysed made it possible to conclude that during the trials such tools were used as were in the possession of the executioner or the town authorities, and that they often differed from today's popular notions of the obligatory use of the so-called iron maiden or pears. The next part of the paper will present the forms

of executions, including burning at the stake (alive, but not only) and the special case of the rare and exceptional so-called “witches” oven', which was supposed to have been built in the 17th century in Nysa. The manner in which the stake was created and the course of such an execution will be discussed using the examples analysed. The presentation aims to provide an insight into the realities and peculiarities of witchcraft trials in Silesia and Moravia.

12.45–13.10

**Wykonywanie wyroków śmierci krakowskiego urzędu grodzkiego (XVI/XVII w.)
w świetle rękopisu ANK, sygn. 29/5/0/13/1484**

Kacper Górski

Uniwersytet Jagielloński

Manuskrypt sygn. 29/5/0/13/1484 (dawna sygn. *Castrensia Cracoviensia* 1101) z zespołu ksiąg grodzkich krakowskich przechowywanych w Archiwum Narodowym w Krakowie to liczący łącznie 826 stron zespół poszytów *in folio*. Zawiera wpisy spraw rozpatrywanych przed krakowskim urzędem grodzkim (*officium castrense*), czyli odrębnej od sądu grodzkiego (*iudicium castrense*) jurysdykcji podległej staroście krakowskiemu (*capitaneus Cracoviensis*). Działając w jej ramach urzędnicy grodzcy (podstarości albo wicesgerent) odpowiadali między innymi za zwalczanie pospolitej przestępczości. W urzędowych procesach kryminalnych nie obowiązywały jednak zwyczajne zasady procesu ziemskiego. Toczyły się one w ramach tak zwanych postępowań sumarycznych (uproszczonych, tj. z terminu taktowego, gwałtownego lub licowego).

Wspomniany rękopis zawiera łącznie 199 zapisek z lat 1599-1654 (zdecydowana większość pochodzi z lat 1599-1611). Możliwe, że stanowi pozostałość po prowadzonym w grodzie krakowskim rejestrze złoczyńców (*registrum maleficorum*). Jest szczególnie cenny, ponieważ wpisów tego rodzaju nie znajduje się w zwyczajnych seriach krakowskich akt grodzkich: dekretach sądu (*decreta iudicii*) lub dekretach urzędu (*decreta officii*). Co istotne dla tematu wystąpienia, w rękopisie można odnaleźć relatywnie dużą liczbę spraw, w których orzeczono karę śmierci.

W ramach wystąpienia chcę przedstawić procedurę egzekucji na przełomie XVI i XVII wieku (począwszy od czynności poprzedzających wykonanie wyroku), a w szczególności miejsca, w których egzekucji dokonywano. Podejmę również problem współdziałania jurysdykcji grodzkiej z władzami miejskimi w zakresie wykonywania wyroków urzędu grodzkiego w omawianym okresie.

Krokvos pilies teismo mirties nuosprendžių vykdymas (XVI/XVII a.) pagal

ANK rankraštį, sign. 29/5/0/13/1484 /

Kacper Górski

Jogailos universitetas

Rankraštis, kurio signatūra 29/5/0/13/1484 (senoji – sign. *Castrensia Cracoviensia* 1101), priklausančios Krokvos nacionaliniame archyve saugomam Krokvos pilies knygu rinkiniui, yra 826 puslapių *in folio* apimties sąsiuvinį rinkinys. Apima Krokvos pilies teismo tarnyboje (*officium*

castrense), tai yra atskiroje nuo pilies teismo (*iudicium castrense*), pavaldžioje Krokuvos seniūnui (*capitaneus Cracoviensis*) jurisdikcijoje nagrinėtų bylų įrašus. Jai priklausantys pilies pareigūnai (seniūno pavaduotojas – paseniūnis (*podstarości*) arba *wicesgerent*) be kita buvo atsakingi už įprastų nusikaltimų įveikimą. Tačiau tarnybos (*officium castrense*) vestuose kriminaliniuose procesuose įprastos žemės teismo proceso taisyklės nebuvo privalomos. Tai vyko sutrumpinto teismo proceso rėmuose (supaprastinta tvarka, t. y. pagal terminus įprastus sprendžiant bylas dėl viešosios tvarkos pažeidimo, nusikaltimų susijusių su prievarta ir vagystėmis).

Minėtame rankraštyje iš viso yra 199 įrašai iš 1599–1654 metų (dauguma – iš 1599–1611 metų). Gali būti, kad tai yra Krokuvos pilyje vesto nusikaltėlių registro (*regestrum maleficorum*) likučiai. Jis yra ypač vertingas, nes tokio pobūdžio įrašų nėra įprastose Krokuvos pilies aktų serijose: teismo nutarimuose (*decreta iudicii*) arba institucijos nutarimuose (*decreta officii*). Pranešimo temai iš tikrųjų svarbu, kad rankraštyje galima rasti santykinai daug bylų, kuriose buvo paskirta mirties bausmė.

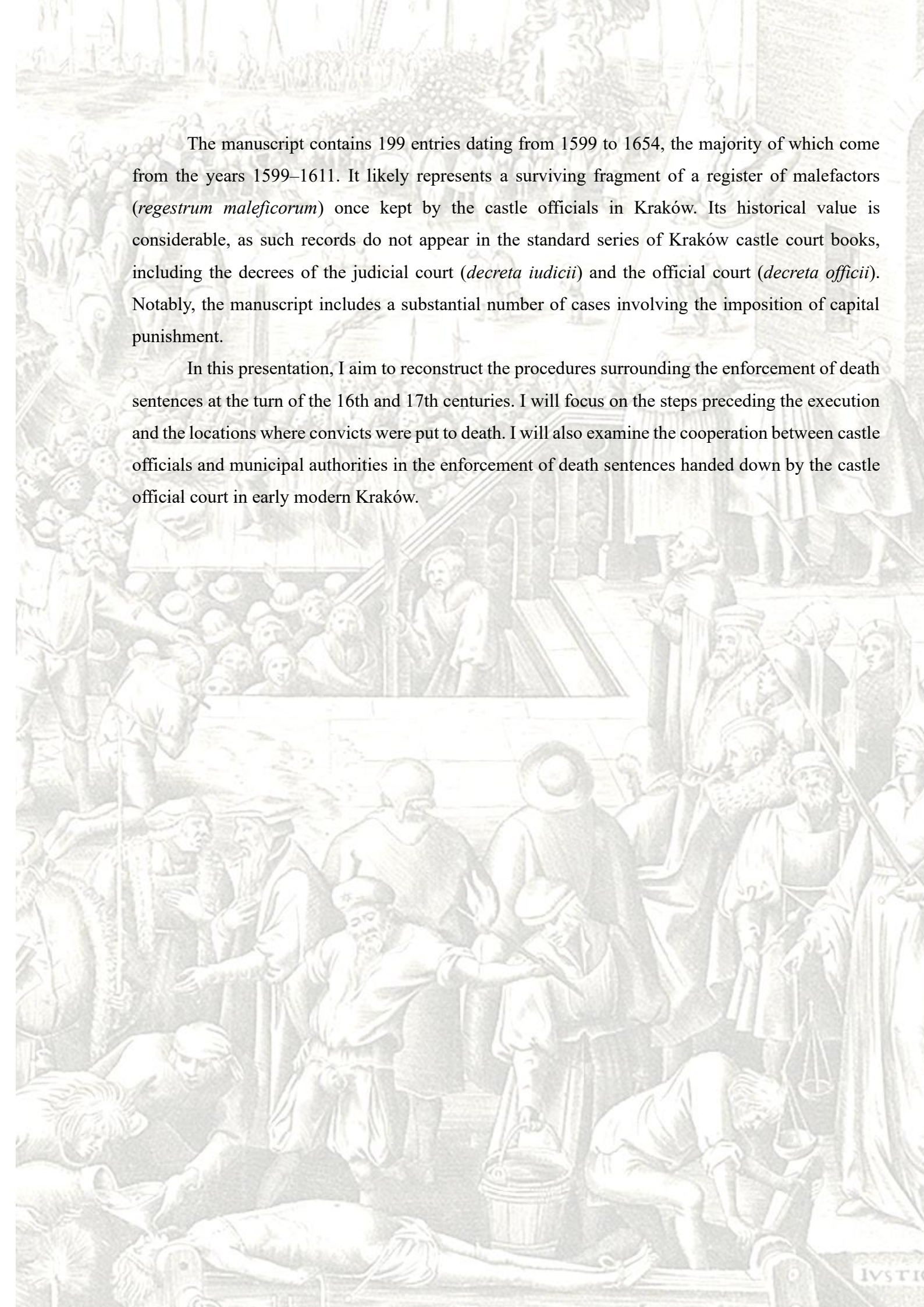
Šio pranešimo metu noriu pristatyti egzekucijos procedūrą XVI ir XVII amžių sandūroje (pradedant nuo veiksmų, atliekamų iki teismo sprendimo įvykdymo), o ypač vietas, kuriose buvo vykdomos egzekucijos. Taip pat aptarsiu pilies jurisdikcijos bendradarbiavimo su miesto valdžia problemą, susijusią su pilies institucijos nuosprendžių vykdymu aptariamuoju laikotarpiu.

The Execution of Death Sentences Ordered by the Castle Court in Kraków at the Turn of 16th and 17th Centuries in Light of the Ms. ANK, 29/5/0/13/1484

Kacper Górski

Jagiellonian University in Kraków

Manuscript No. 29/5/0/13/1484 (formerly *Castrensia Cracoviensis* 1101), part of the collection of Kraków castle court books preserved in the National Archives in Kraków, comprises a total of 826 folio pages. It contains records of cases adjudicated by the castle official court in Kraków (*officium castrense*), a jurisdiction subordinate to the captain of Kraków (*capitaneus Cracoviensis*), yet distinct from the castle judicial court (*iudicium castrense*). Within this jurisdiction, castle officials – at the time typically a *vice-captain* (*vicecapitaneus*) or a *vicesgerent* (*vicesgerens*) – were tasked with combating common crime. However, the proceedings they conducted did not adhere to the ordinary land law procedure (*processus iudiciarius*, in Polish: *proces ziemski*). Instead, they utilized summary proceedings based on unwritten forms of summons, such as *terminus tactus*, *terminus realis*, or *terminus facionatus*.

The manuscript contains 199 entries dating from 1599 to 1654, the majority of which come from the years 1599–1611. It likely represents a surviving fragment of a register of malefactors (*regestrum maleficorum*) once kept by the castle officials in Kraków. Its historical value is considerable, as such records do not appear in the standard series of Kraków castle court books, including the decrees of the judicial court (*decreta iudicii*) and the official court (*decreta officii*). Notably, the manuscript includes a substantial number of cases involving the imposition of capital punishment.

In this presentation, I aim to reconstruct the procedures surrounding the enforcement of death sentences at the turn of the 16th and 17th centuries. I will focus on the steps preceding the execution and the locations where convicts were put to death. I will also examine the cooperation between castle officials and municipal authorities in the enforcement of death sentences handed down by the castle official court in early modern Kraków.

13.15–13.40

Bausmės ir jų vykdymas Vilniaus pilies teisme Stanislovo Augusto valdymo metu

Adam Stankevič

Lietuvos istorijos institutas

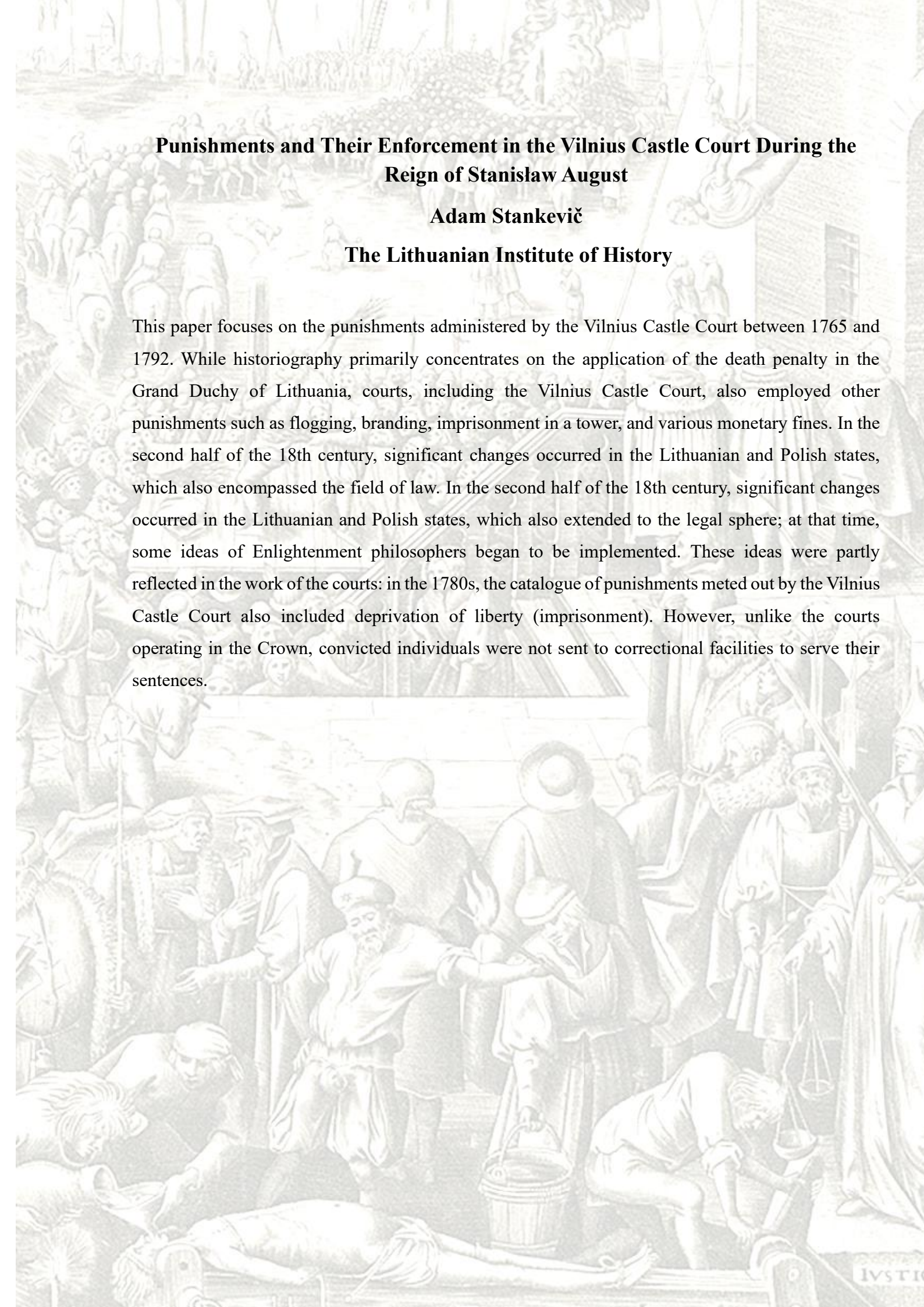
Pranešimas skirtas aptarti bausmėms, kurias 1765-1792 m. laikotarpyje taikė Vilniaus pilies teismas. Istoriografijoje daugiausiai dėmesio susilaukė mirties bausmės taikymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tačiau teismai, taip pat ir Vilniaus pilies teismas, taikė ir kitas bausmes, tokias kaip plakimo, paženklinimo, bokšto ir įvairias pinigines bausmes. XVIII a. amžiaus antrojoje pusėje Lietuvos ir Lenkijos valstybėje vyko intensyvūs pokyčiai, kurie neaplenkė ir teisės srities – tuo metu pradėtos įgyvendinti kai kurios Apšvietos filosofų idėjos. Jos iš dalies pasireiškė ir teismų veikloje – 9 dešimtmetyje Vilniaus pilies teismo taikytų bausmių kataloge atsirado ir kalėjimo bausmė. Bet priešingai nei Karūnoje, čia nuteistieji ir toliau nebuvo siunčiami atlikti bausmės pataisos namuose.

Kary i ich wymiar w sądzie grodzkim wileńskim w okresie stanisławowskim

Adam Stankevič

Instytut Historii Litwy

Referat jest poświęcony karom wymierzonym przez sąd grodzki wileński w latach 1765-1792. Historiografia koncentruje się głównie na stosowaniu kary śmierci w Wielkim Księstwie Litewskim, ale sądy, w tym sąd grodzki wileński, stosowały również inne kary, takie jak chłosta, piętnowanie, wieża i różne kary pieniężne. W drugiej połowie XVIII wieku zaszły intensywne zmiany w państwach litewskim i polskim, które objęły również dziedzinę prawa, w tym czasie wprowadzono w życie niektóre idee filozofów oświecenia. Idee te częściowo znalazły odzwierciedlenie w pracy sądów: w latach 80. katalog kar wymierzanych przez sąd grodzki wileński obejmował już również karę pozbawienia wolności. Jednak w przeciwieństwie do sądów działających w Koronie, skazani nie byli wysyłani w celu odbycia kary do domów poprawy.

Punishments and Their Enforcement in the Vilnius Castle Court During the Reign of Stanisław August

Adam Stankevič

The Lithuanian Institute of History

This paper focuses on the punishments administered by the Vilnius Castle Court between 1765 and 1792. While historiography primarily concentrates on the application of the death penalty in the Grand Duchy of Lithuania, courts, including the Vilnius Castle Court, also employed other punishments such as flogging, branding, imprisonment in a tower, and various monetary fines. In the second half of the 18th century, significant changes occurred in the Lithuanian and Polish states, which also encompassed the field of law. In the second half of the 18th century, significant changes occurred in the Lithuanian and Polish states, which also extended to the legal sphere; at that time, some ideas of Enlightenment philosophers began to be implemented. These ideas were partly reflected in the work of the courts: in the 1780s, the catalogue of punishments meted out by the Vilnius Castle Court also included deprivation of liberty (imprisonment). However, unlike the courts operating in the Crown, convicted individuals were not sent to correctional facilities to serve their sentences.

13.45–14.10

Wpływ ceremoniału Trybunału Koronnego na praktykę funkcjonowania instytucji państwowych oraz kształtowanie wyobraźni politycznej szlachty czasów saskich

Krzysztof Gombin

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

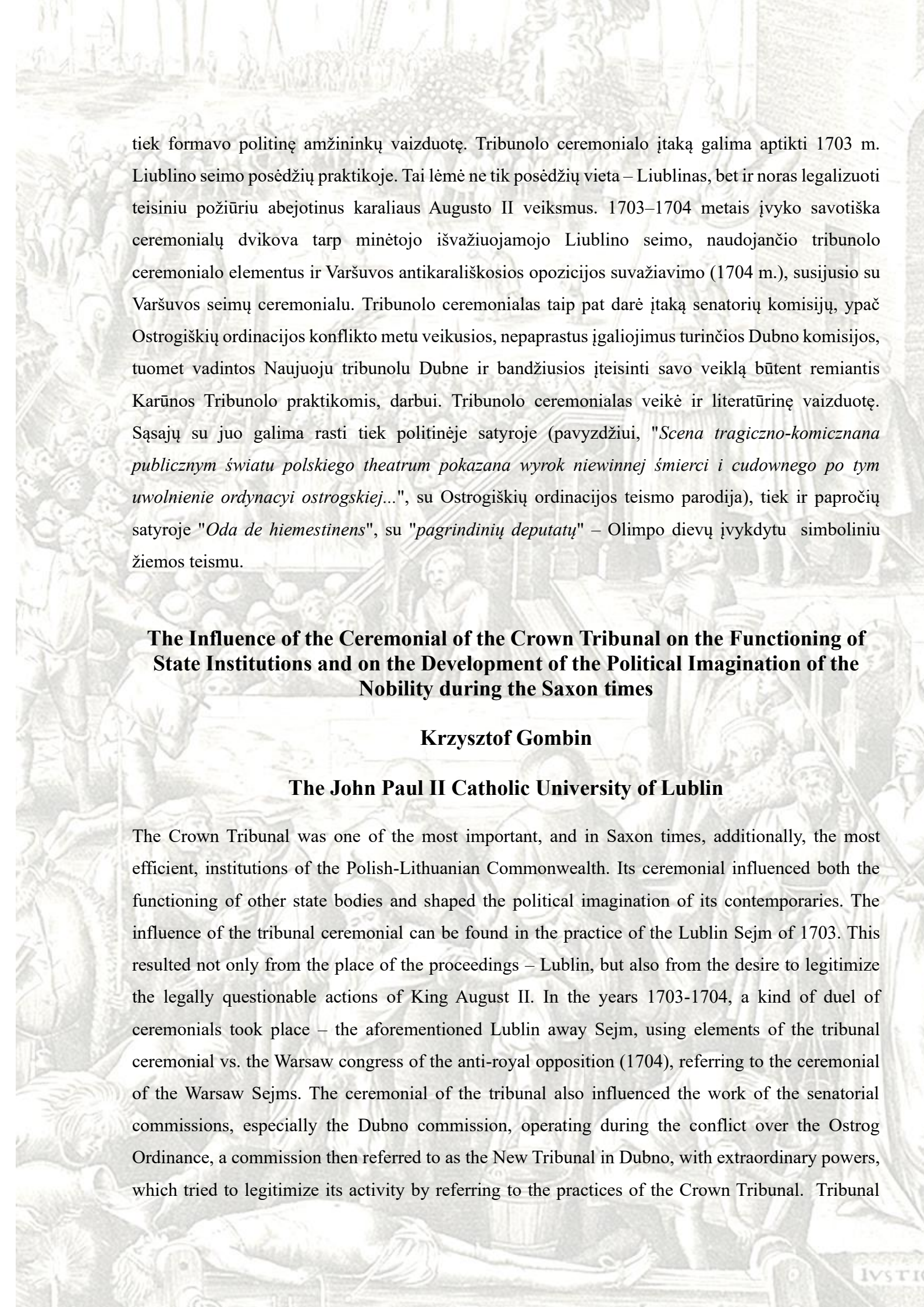
Trybunał Koronny był jedną z najważniejszych, a w czasach saskich dodatkowo najsprawniej działających, instytucji Rzeczypospolitej szlacheckiej. Jego ceremoniał wpływał zarówno na funkcjonowanie innych organów państwowych, jak i kształtował wyobraźnię polityczną współczesnych. Wpływ ceremoniału trybunalskiego można odnaleźć w praktyce obrad lubelskiego sejmiku 1703 roku. Wynikało to nie tylko z miejsca obrad – Lublina, ale także chęci legitymizacji wątpliwych pod względem prawnym działań króla Augusta II. W latach 1703-1704 doszło do swoistego pojedynku na ceremoniał – wspomniany wyjazdowy sejm lubelski wykorzystujący elementy ceremoniału trybunalskiego vs warszawski zjazd antykrólewskiej opozycji (1704) nawiązujący do ceremoniału sejmów warszawskich. Ceremoniał trybunalski oddziaływał także na prace komisji senatorskich, zwłaszcza komisji dubieńskiej, działającej w czasach konfliktu o ordynację ostrogską, komisji określanej wówczas mianem Nowego w Dubnie Trybunału, o nadzwyczajnych uprawnieniach, która próbowała legitymizować swą działalność właśnie nawiązując do praktyk Trybunału Koronnego. Ceremoniał trybunalski wpływał również na wyobraźnię literacką. Nawiązania do niego znaleźć można zarówno w satyrze politycznej (*Scena tragiczno-komiczna publicznym świątu polskiego theatrum pokazana wyrok niewinnej śmierci i cudownego po tym uwolnienie ordynacyi ostrogskiej...* z parodią sądu dokonywanego na ordynacji ostrogskiej) jak i satyrze obyczajowej *Oda de hiemestinis* z symbolicznym sądem nad zimą dokonywanym przez "głównych deputatów" - olimpijskich bogów.

Lenkijos Tribunolo ceremonialo įtaka valstybinių institucijų funkcionavimui praktikai ir saksų laikų bajorijos politinės vaizduotės formavimuisi

Krzysztof Gombin

Jono Pauliaus II Liublino katalikiškasis universitetas

Karūnos Tribunolas buvo viena svarbiausių, o saksų laikais – ir efektyviausių veikiančių Abiejų Tautų Respublikos institucijų. Jo ceremonijos darė įtaką tiek kitų valstybės organų funkcionavimui,

ties formavo politinę amžininkų vaizduotę. Tribunolo ceremonialo įtaką galima aptikti 1703 m. Liublino seimo posėdžių praktikoje. Tai lėmė ne tik posėdžių vieta – Liublinas, bet ir noras legalizuoti teisiniu požiūriu abejotinus karaliaus Augusto II veiksmus. 1703–1704 metais įvyko savotiška ceremonialų dvikova tarp minėtojo išvažiuojamojo Liublino seimo, naudojančio tribunolo ceremonialo elementus ir Varšuvos antikarališkosios opozicijos suvažiavimo (1704 m.), susijusio su Varšuvos seimų ceremonialu. Tribunolo ceremonialas taip pat darė įtaką senatorių komisijų, ypač Ostrogiškių ordinacijos konflikto metu veikusios, nepaprastus įgaliojimus turinčios Dubno komisijos, tuomet vadintos Naujuoju tribunolu Dubne ir bandžiusios įteisinti savo veiklą būtent remiantis Karūnos Tribunolo praktikomis, darbui. Tribunolo ceremonialas veikė ir literatūrinę vaizduotę. Sąsajų su juo galima rasti tiek politinėje satyroje (pavyzdžiui, *"Scena tragiczno-komicznana publicznym świątu polskiego theatrum pokazana wyrok niewinnej śmierci i cudownego po tym uwolnieniu ordynacyi ostrogskiej..."*, su Ostrogiškių ordinacijos teismo parodija), tiek ir papročių satyroje *"Oda de hiemestinenis"*, su *"pagrindinių deputatų"* – Olimpo dievų įvykdytu simboliniu žiemos teismu.

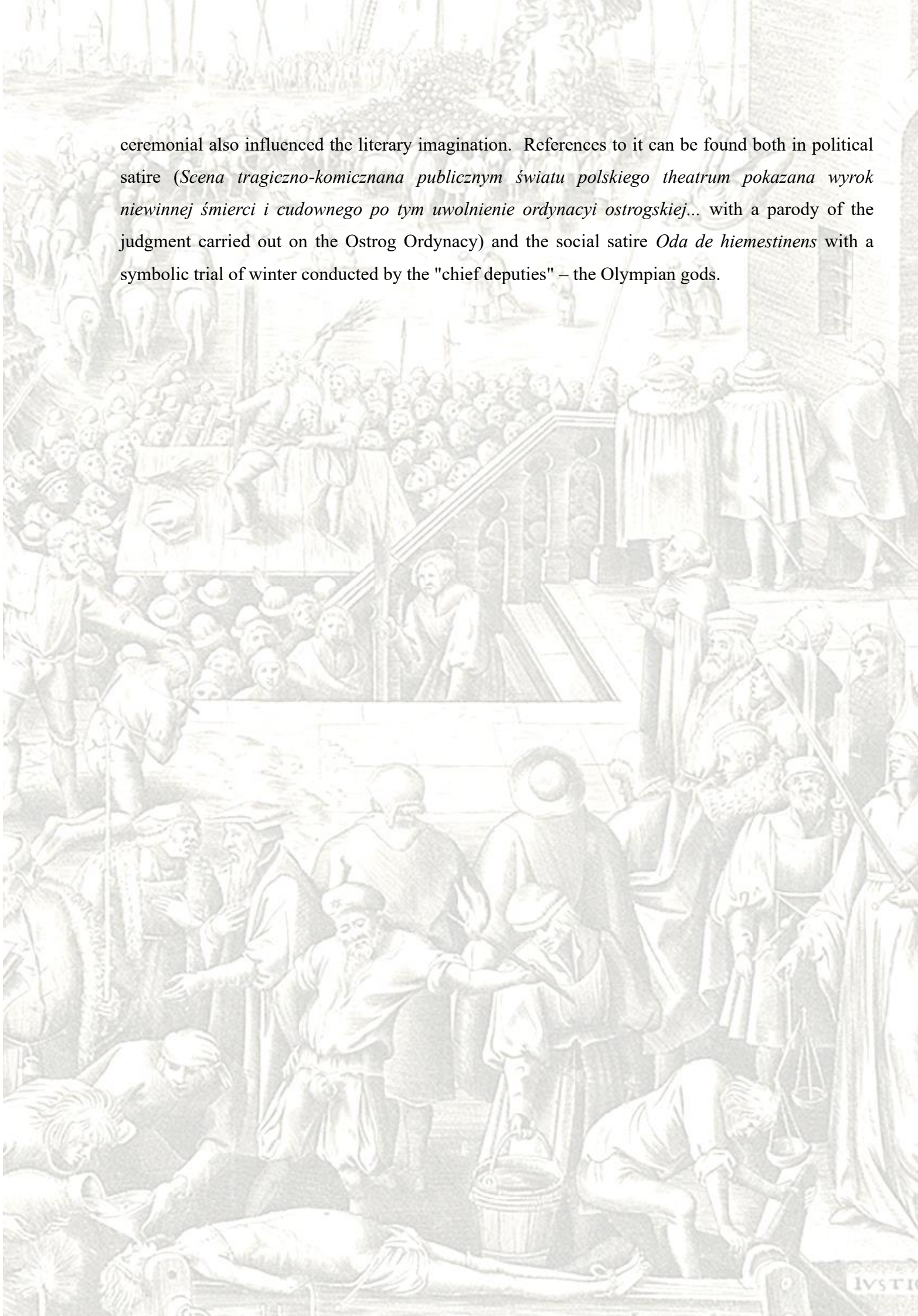
The Influence of the Ceremonial of the Crown Tribunal on the Functioning of State Institutions and on the Development of the Political Imagination of the Nobility during the Saxon times

Krzysztof Gombin

The John Paul II Catholic University of Lublin

The Crown Tribunal was one of the most important, and in Saxon times, additionally, the most efficient, institutions of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Its ceremonial influenced both the functioning of other state bodies and shaped the political imagination of its contemporaries. The influence of the tribunal ceremonial can be found in the practice of the Lublin Sejm of 1703. This resulted not only from the place of the proceedings – Lublin, but also from the desire to legitimize the legally questionable actions of King August II. In the years 1703-1704, a kind of duel of ceremonials took place – the aforementioned Lublin away Sejm, using elements of the tribunal ceremonial vs. the Warsaw congress of the anti-royal opposition (1704), referring to the ceremonial of the Warsaw Sejms. The ceremonial of the tribunal also influenced the work of the senatorial commissions, especially the Dubno commission, operating during the conflict over the Ostrog Ordinance, a commission then referred to as the New Tribunal in Dubno, with extraordinary powers, which tried to legitimize its activity by referring to the practices of the Crown Tribunal. Tribunal

ceremonial also influenced the literary imagination. References to it can be found both in political satire (*Scena tragiczno-komicznana publicznym światu polskiego theatrum pokazana wyrok niewinnej śmierci i cudownego po tym uwolnienie ordynacyi ostrogskiej...* with a parody of the judgment carried out on the Ostrog Ordynacy) and the social satire *Oda de hiemestinens* with a symbolic trial of winter conducted by the "chief deputies" – the Olympian gods.

16.05–16.30

Kamienny tron „ad sanctam Mariam” w Poznaniu jako średniowieczne miejsce sprawowania władzy książęcej

Wojciech Mądry

Instytutu Slawistyki PAN

W połowie XII wieku na grodzie poznańskim, tuż przy kościele Najświętszej Maryi Panny, znajdował się kamienny tron książęcy. Informacje na jego temat czerpiemy z dokumentu księcia poznańskiego Przemysła I, datowanego na rok 1247, z którego wynika, że władca zasiadał na nim podczas dokonywania aktów publicznoprawnych lub sprawowania sądów. Do tronu prowadziły stopnie. Obecnie kamienny tron znajduje się w obrębie murów kościoła Najświętszej Maryi Panny w Poznaniu, na Ostrowie Tumskim. Kościół ten powstał około połowy XV wieku na miejscu dawnego palatium, czyli siedziby władcy, wzniesionej dla księcia Mieszka I i zniszczonej w XI wieku podczas najazdu czeskiego księcia Brzetysława. Na podobnym tronie zasiadał w Krakowie, na wzgórzu wawelskim, książę zwierzchni Henryk Brodaty, o czym świadczy dokument wystawiony w 1229 roku. Kamienny tron znajdował się także w kolejnym grodzie piastowskim – na Ostrowie Lednickim, położonym w połowie drogi między Poznaniem a Gnieznem. Tego typu trony spotykane są również w innych krajach słowiańskich, na przykład w Czechach na praskim grodzie, czy w Karyntii, a także w krajach Europy Zachodniej, np. w królestwie anglosaskim, czego przykładem jest tron Edwarda Wyznawcy.

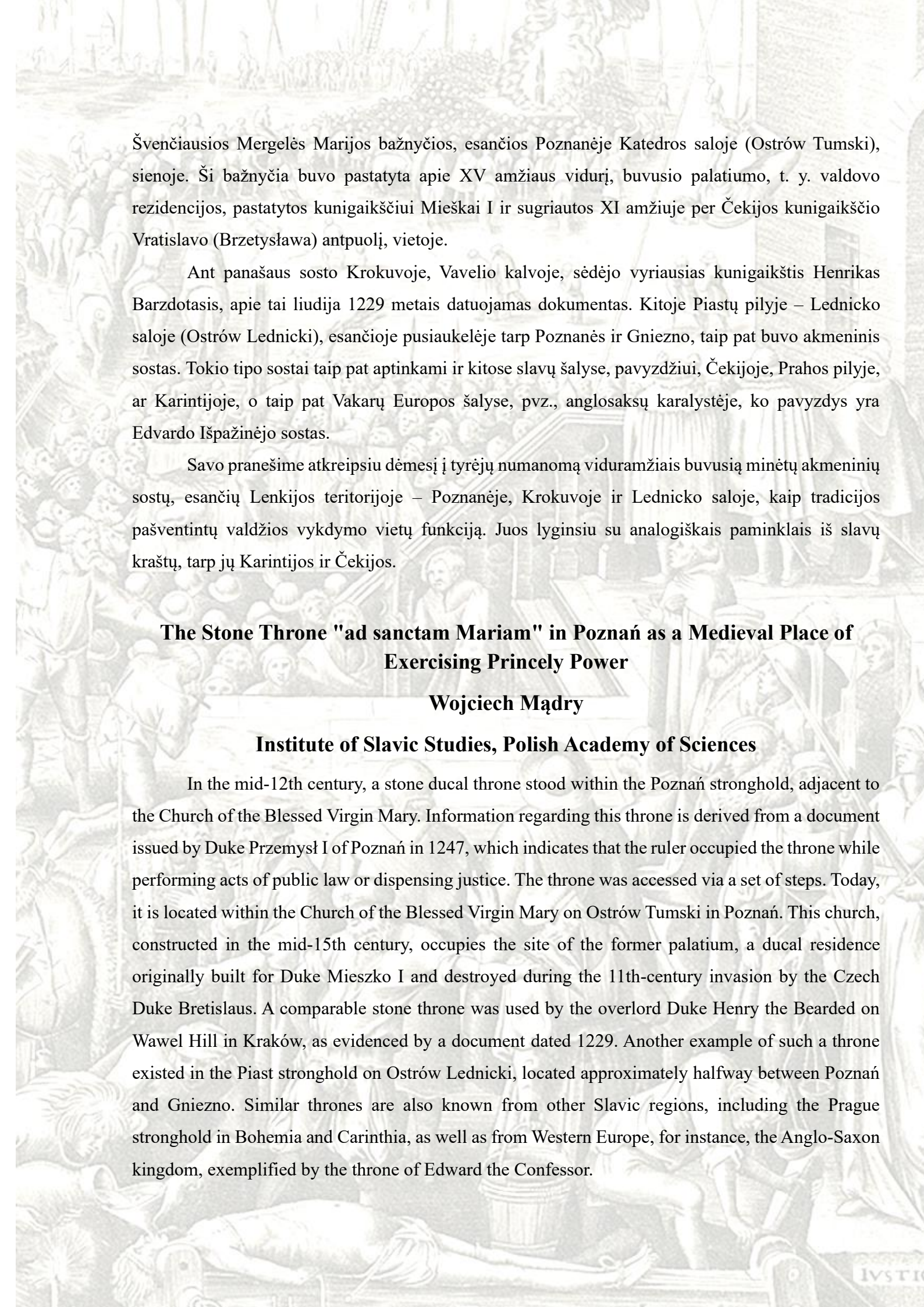
W swoim wystąpieniu zwrócę uwagę na domniemaną przez badaczy średniowieczną funkcję wspomnianych kamiennych tronów znajdujących się na terenie Polski – w Poznaniu, Krakowie i na Ostrowie Lednickim – jako uświęconych tradycją miejsc sprawowania władzy. Porównam je z analogicznymi zabytkami z obszaru Słowiańszczyzny, m.in. z Karantanii i Czech.

Akmens sostas „ad sanctam Mariam“ Poznanėje kaip viduramžinė kunigaikščių valdžios vykdyimo vieta

Wojciech Mądry

Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas

XII amžiaus viduryje Poznanės pilyje, prie pat Švenčiausios Mergelės Marijos bažnyčios, buvo akmeninis kunigaikščio sostas. Apie jį žinome iš Poznanės kunigaikščio Przemyslo I 1247 metais datuoto dokumento, iš kurio sužinome, kad valdovas ant jo sėdėdavo vykdydamas viešosios teisės aktus arba teisdamas. Prie sosto vedė laiptai. Šiuo metu akmeninis sostas yra

Švenčiausios Mergelės Marijos bažnyčios, esančios Poznanėje Katedros saloje (Ostrów Tumski), sienoje. Ši bažnyčia buvo pastatyta apie XV amžiaus vidurį, buvusio palatiumo, t. y. valdovo rezidencijos, pastatytos kunigaikščiui Mieškai I ir sugriautos XI amžiuje per Čekijos kunigaikščio Vratislavo (Brzetysława) antpuolį, vietoje.

Ant panašaus sosto Krokuvoje, Vavelio kalvoje, sėdėjo vyriausias kunigaikštis Henrikas Barzdotas, apie tai liudija 1229 metais datuojamas dokumentas. Kitoje Piastų pilyje – Lednicko saloje (Ostrów Lednicki), esančioje pusiaukelėje tarp Poznanės ir Gniezno, taip pat buvo akmeninis sostas. Tokio tipo sostai taip pat aptinkami ir kitose slavų šalyse, pavyzdžiui, Čekijoje, Prahos pilyje, ar Karintijoje, o taip pat Vakarų Europos šalyse, pvz., anglosaksų karalystėje, ko pavyzdys yra Edvardo Išpažinėjo sostas.

Savo pranešime atkreipsiu dėmesį į tyrėjų numanomą viduramžiais buvusią minėtų akmeninių sostų, esančių Lenkijos teritorijoje – Poznanėje, Krokuvoje ir Lednicko saloje, kaip tradicijos pašventintų valdžios vykdymo vietų funkciją. Juos lyginsiu su analogiškais paminklais iš slavų kraštų, tarp jų Karintijos ir Čekijos.

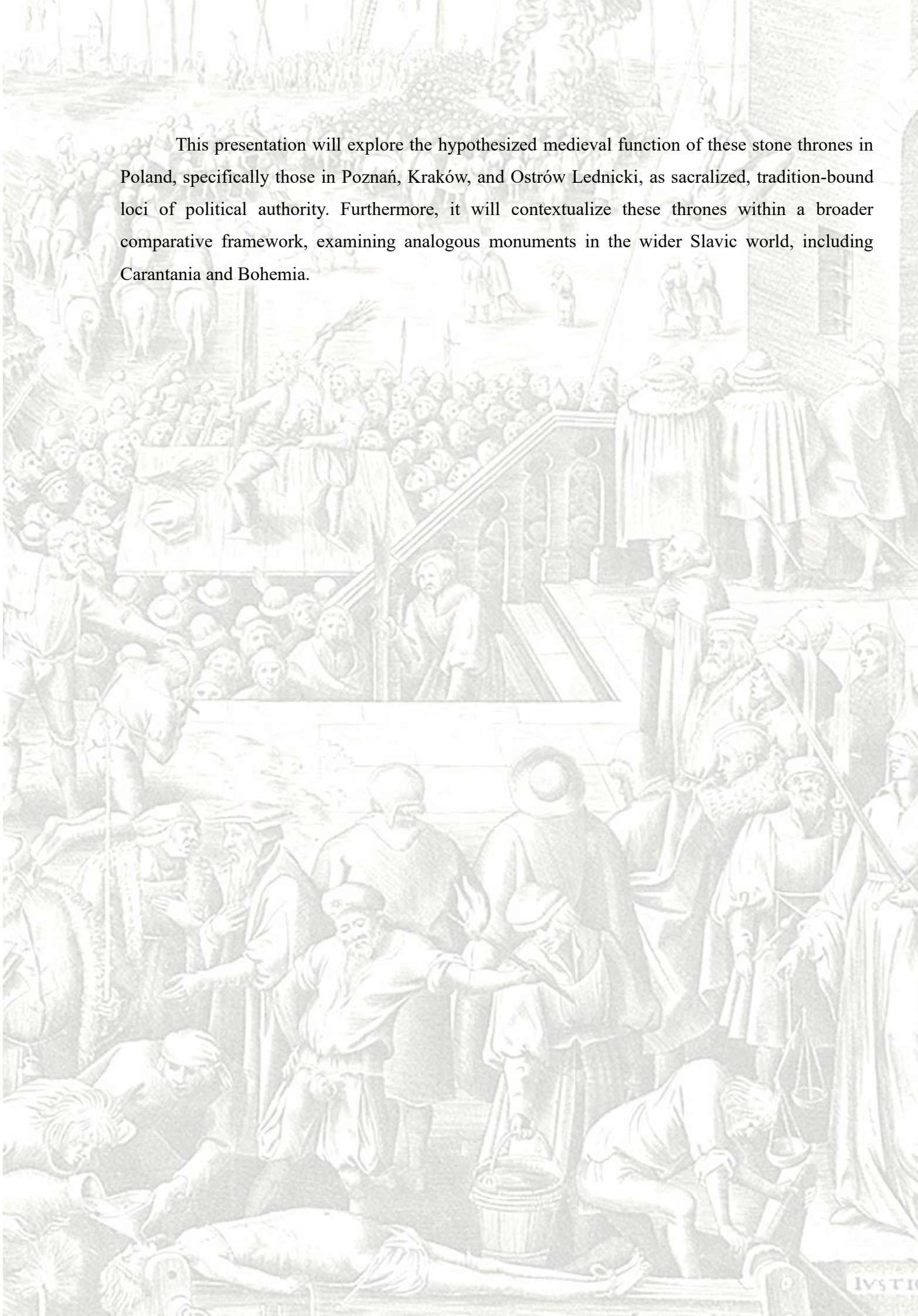
The Stone Throne "ad sanctam Mariam" in Poznań as a Medieval Place of Exercising Princely Power

Wojciech Mądry

Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences

In the mid-12th century, a stone ducal throne stood within the Poznań stronghold, adjacent to the Church of the Blessed Virgin Mary. Information regarding this throne is derived from a document issued by Duke Przemysł I of Poznań in 1247, which indicates that the ruler occupied the throne while performing acts of public law or dispensing justice. The throne was accessed via a set of steps. Today, it is located within the Church of the Blessed Virgin Mary on Ostrów Tumski in Poznań. This church, constructed in the mid-15th century, occupies the site of the former palatium, a ducal residence originally built for Duke Mieszko I and destroyed during the 11th-century invasion by the Czech Duke Bretislaus. A comparable stone throne was used by the overlord Duke Henry the Bearded on Wawel Hill in Kraków, as evidenced by a document dated 1229. Another example of such a throne existed in the Piast stronghold on Ostrów Lednicki, located approximately halfway between Poznań and Gniezno. Similar thrones are also known from other Slavic regions, including the Prague stronghold in Bohemia and Carinthia, as well as from Western Europe, for instance, the Anglo-Saxon kingdom, exemplified by the throne of Edward the Confessor.

This presentation will explore the hypothesized medieval function of these stone thrones in Poland, specifically those in Poznań, Kraków, and Ostrów Lednicki, as sacralized, tradition-bound loci of political authority. Furthermore, it will contextualize these thrones within a broader comparative framework, examining analogous monuments in the wider Slavic world, including Carantania and Bohemia.

16.35–17.00

Ewolucja ceremonii, symboliki i znaczenia prawnego pochówków królewskich

Piotr Owsiak

Europejskie Towarzystwo Historii Prawa Porównawczego

Śmierć panującego w monarchii oznaczała koniec rządów króla. Ceremonia pogrzebowa, wybór miejsca pochówku i wygląd samego grobowca były kluczowe zważywszy na sukcesję władzy, upamiętnienie postaci władcy, ciągłość dynastii i legitymację kolejnego króla do objęcia tronu. Wystąpienie ma na celu znaczenie ceremoniału pogrzebowego, królewskich miejsc pochówków i grobów królewskich na przykładzie trzech państw o wielowiekowej tradycji monarchicznej

- a) Królów Węgier - na przykładzie ruin Katedry Marii Panny w Białogrodzie Stołecznym (Szekesfehervar) groby św. Stefana Węgierskiego i pozostałości grobów Ludwika I Węgierskiego, Kościoła Macieja Korwina na Wzgórzu Zamkowym w Budapeszcie – grób Macieja Korwina
- b) Królów Polski na przykładzie Katedry Wawelskiej w Krakowie – groby Kazimierza Wielkiego, Jadwigi Andegaweńskiej, Władysława Jagiełły
- c) Królów Francji na przykładzie Katedry św. Dionizego w Saint Denis we Francji – groby Ludwika IX Świętego, Henryka Walezego, Ludwika XVI Burbona.

W wystąpieniu przedstawię podobieństwa i różnicę pomiędzy pozycją i znaczeniem całości ceremoniału pogrzebowego w tradycji państwowo-prawnej trzech wymienionych państw.

Karalių laidojimo(ų) ceremonijos, simbolikos ir teisinės reikšmės evoliucija – atvejo studija

Piotr Owsiak

Europos lyginamosios teisės istorijos draugija

Monarchijoje valdovo mirtis reiškė karaliaus valdymo baigtį. Laidojimo ceremonija, palaidojimo vietos parinkimas ir pačios kapavietės vaizdas buvo esminiai, atsižvelgiant į valdžios paveldėjimą, valdovo asmens įamžinimą, dinastijos tęstinumą ir sekančio karaliaus, užimsiančio sostą, teisėtumą. Pranešimo tikslas – parodyti laidojimo ceremonialo, karalių palaidojimo vietų ir karalių kapų reikšmę remiantis trijų ilgametės monarchijos tradicijas turinčių valstybių pavyzdžiu:

a) Vengrijos karalių: pagal Švč. Mergelės Marijos katedros Sėkešfehėrvare (Székesfehérvár) griuvėsių pavyzdį – Šv. Stepono Vengro kapas ir Liudviko I Vengro kapų liekanos; Motiejaus Korvino bažnyčia Budapešto Pilies kalne – Motiejaus Korvino kapas.

b) Lenkijos karalių – pagal Vavelio katedros Krokuvoje pavyzdį – Kazimiero Didžiojo, Jadvygos Anžujietės, Jogailos kapai.

c) Prancūzijos karalių – pagal Šv. Dionizo katedros (Saint-Denis) Prancūzijoje pavyzdį – Liudviko IX Šventojo, Henriko Valua, Liudviko XVI Burbono kapai.

Pranešime aptarsiu panašumą ir skirtumą tarp visuminio laidojimo ceremonialo vietos ir reikšmės trijų minėtų valstybių valstybinėje-teisinėje tradicijoje.

The Evolution of Ceremony, Symbolism and Legal Significance of Royal Burials – a Case Study

Piotr Owsiak

The European Society of Comparative Legal History

The death of the ruler in times of human history when monarchy was a dominant type of government was very important event in light of the transformation of power in the state. Ceremony of burial and selection of tomb location, and appearance was crucial to uphold memory about the deceased monarch and to keep the continuity of the dynasty or legitimation of the next king to take power. In my speech, I will show the evolution of the ceremony of royal burials, and the symbols of royal tombs using the example of burial ceremony and royal necropolises of kings of Hungary (Ruins of Szekesfehervar Cathedral and Matyas Korvin Church in Budapest), Poland (Wawel Castle in Cracow), and France (Cathedral of Saint-Denis).

I will discuss the similarities and differences, and significance of the entire funeral ceremony within the state and legal traditions of the three aforementioned countries.

17.05–17.30

Nobilitacja jako gest prawny. Na przykładzie przywileju dla Zenica Fedora Martynowicza Mileńskiego 6 sierpnia 1561

Oleg Odnorozhenko

Instytut Historii Litwy

Przywileje nobilitacyjne stanowią szczególną grupę dokumentów prawnych, które określają pewien zakres praw i swobód dla poszczególnych osób lub grup (rodów, klanów, grup społecznych itp.). Nobilitacji osób i grup zazwyczaj towarzyszyły rytuały i symboliczne czynności, przede wszystkim przywileje władcy i nadanie herbu.

Herby nobilitacyjne od innych herbów szlacheckich różniły się tym, że ich stworzenie i użycie były usankcjonowane przez najwyższą władzę, a nie wynikały z woli samych właścicieli. W praktyce realizowano to poprzez sporządzenie w kancelarii przywileju nobilitacyjnego, zawierającego rysunek i opis herbu. Przez władcę podpisany i przez kanclerza opieczetowany przywilej, był uroczyście wręczany nobilitowanej osobie.

Przywilej nobilitacyjny przyznany komornikowi wielkiego księcia i mieszczaninowi grodzieńskiemu Zenicu Fedorowi Martynowiczowi Mileńskiemu 6 sierpnia 1561 r. jest niezwykle z wielu względów. Jest to jeden z najstarszych przywilejów szlacheckich, który przetrwał do naszych czasów w pierwotnej formie. Został on nadany w Wilnie, na zlecenie króla i Wielkiego Księcia Zygmunta Augusta, i zawiera opis herbu oraz jego kolorowy wizerunek.

Jednak najbardziej zaskakująca jest przyczyna powstania tej nobilitacji. Podstawą do nadania szlachectwa było zgłoszenie o zagrożeniach dla zdrowia wielkiego księcia. Herbem rodziny miało być przedstawienie złotych poroży jelenich na złotym dębie w czerwonym polu.

Warto zauważyć że ten sam herb, choć w innej kolorystyce i pod nazwą «Дубопор» („Dębowy Róg”), został nadany w następnym 1562 roku przedstawicielom innej rodziny mieszczan grodzieńskich – Filipowi Ofanasowiczowi i jego dzieciom, bratu Kłymowi Nestorowiczowi, bratankom Iwanowi, Mychajłowi i Symonowi Fedorowiczom, pasierbom Dawidowi i Hryhorijowi.

Późniejsi heraldycy nie wspominają o tych nobilitacjach, ani o żadnej innej rodzinie, która używała tego herbu. Prawdopodobnie, że herb ten powstał w Kancelarii Wielkiego Księstwa Litewskiego za czasów Zygmunta Augusta, specjalnie po to, aby nadawać go osobom nobilitowanym. W ten sposób *Dąboróg* jest podobny do herbu *Pagonia* (ręka z mieczem), który został wprowadzony za panowania króla Władysława II Jagiełły (1386–1434) specjalnie w celach nobilitacyjnych.

Nobilitacija kaip teisinis gestas. Zenico Fedoro Martynovičiaus Mileńskio 1561 m. rugpjūčio 6 d. privilegijos atvejis

Oleg Odnorozhenko

Lietuvos istorijos institutas

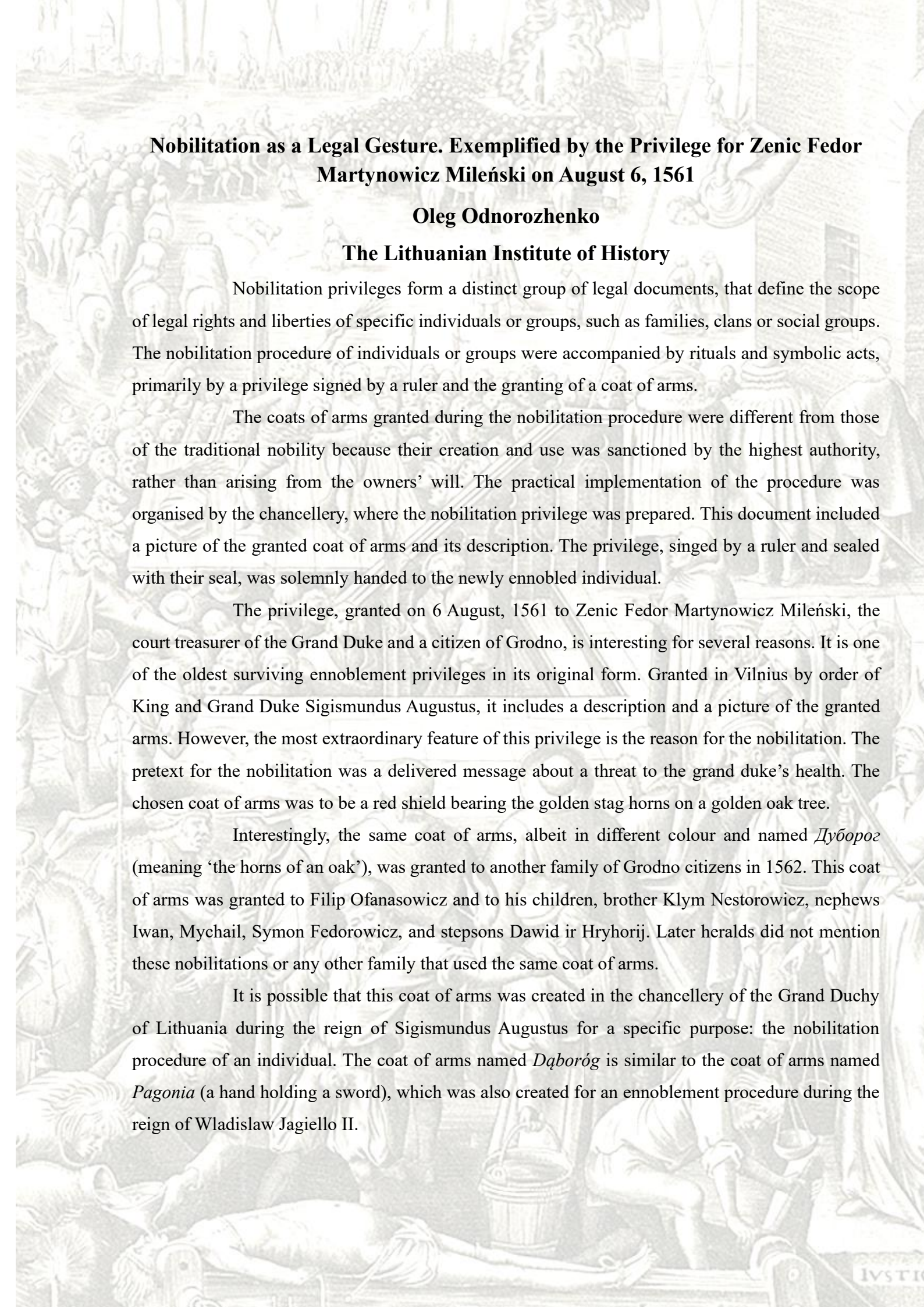
Nobilitacinės privilegijos sudaro ypatingą teisinių dokumentų grupę, jos nustato tam tikrą atskirų asmenų ar grupių (giminės, klano, socialinės grupės ir pan.) teisių ir laisvių apimtį. Asmenų ir grupių nobilitaciją įprastai lydėdavo ritualai ir simboliniai veiksmai, visų pirma – valdovo privilegijos ir herbo suteikimas.

Nobilitacijos herbai skyrėsi nuo kitų bajorijos herbų tuo, kad jų sukūrimas ir naudojimas buvo sankcionuoti aukščiausios valdžios, o ne išplaukė iš pačių savininkų valios. Praktikoje ji buvo įgyvendinama kanceliarijoje parengiant nobilitacijos privilegiją, kurioje buvo herbo piešinys ir aprašymas. Valdovo pasirašyta ir kanclerio antspauduota privilegija buvo iškilmingai įteikiama nobilituotam asmeniui.

Didžiojo kunigaikščio rūmų išdininko ir Gardino miestiečio Zenico Fedoro Martynovičiaus Mileńskio nobilitacinė privilegija, suteikta 1561 m. rugpjūčio 6 d., yra nepaprasta dėl daugelio aspektų. Tai viena seniausių, iki mūsų dienų pirminiu pavidalu išlikusių bajorystę suteikiančių privilegijų. Ji suteikta Vilniuje, karaliaus ir didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto pavedimu, joje yra herbo aprašymas ir spalvotas herbo vaizdas. Tačiau labiausia netikėta yra šios nobilitacijos atsiradimo priežastis. Pretekstu suteikti bajorystę tapo pranešimas apie grėsmes didžiojo kunigaikščio sveikatai. Šeimos herbu turėjo būti auksiniai elnio ragai, pavaizduoti ant auksinio ąžuolo raudoname lauke.

Reikia pastebėti, kad tas pats herbas, nors ir kitokios spalvos pavadinimu „Дубор“ („Ąžuolo Ragas“), buvo suteiktas kitais, 1562 metais, kitos Gardino miestiečių šeimos atstovams – Filipui Ofanasovičiui ir jo vaikams, broliui Klymui Nestorovičiui, sūnėnams Ivanui, Mychailui ir Symonui Fedorovičiams, posūniam Dovidui ir Hryhorijui. Vėlesni heraldikai neužsimina nei apie šias nobilitacijas, nei apie jokią kitą giminę, kuri naudojo šį herbą.

Tikėtina, kad šis herbas atsirado Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanceliarijoje Žygimanto Augusto laikais, specialiai tam, kad būtų suteikiamas nobilituotiems asmenims. Tokiu būdu *Dąboróg* yra panašus į herbą *Pagonia* (ranka su kalaviju), kuris buvo įvestas valdant karaliui Vladislovui II Jogailai (1386–1434) būtent nobilitacijos tikslais.

Nobilitation as a Legal Gesture. Exemplified by the Privilege for Zenic Fedor Martynowicz Mileński on August 6, 1561

Oleg Odnorozhenko

The Lithuanian Institute of History

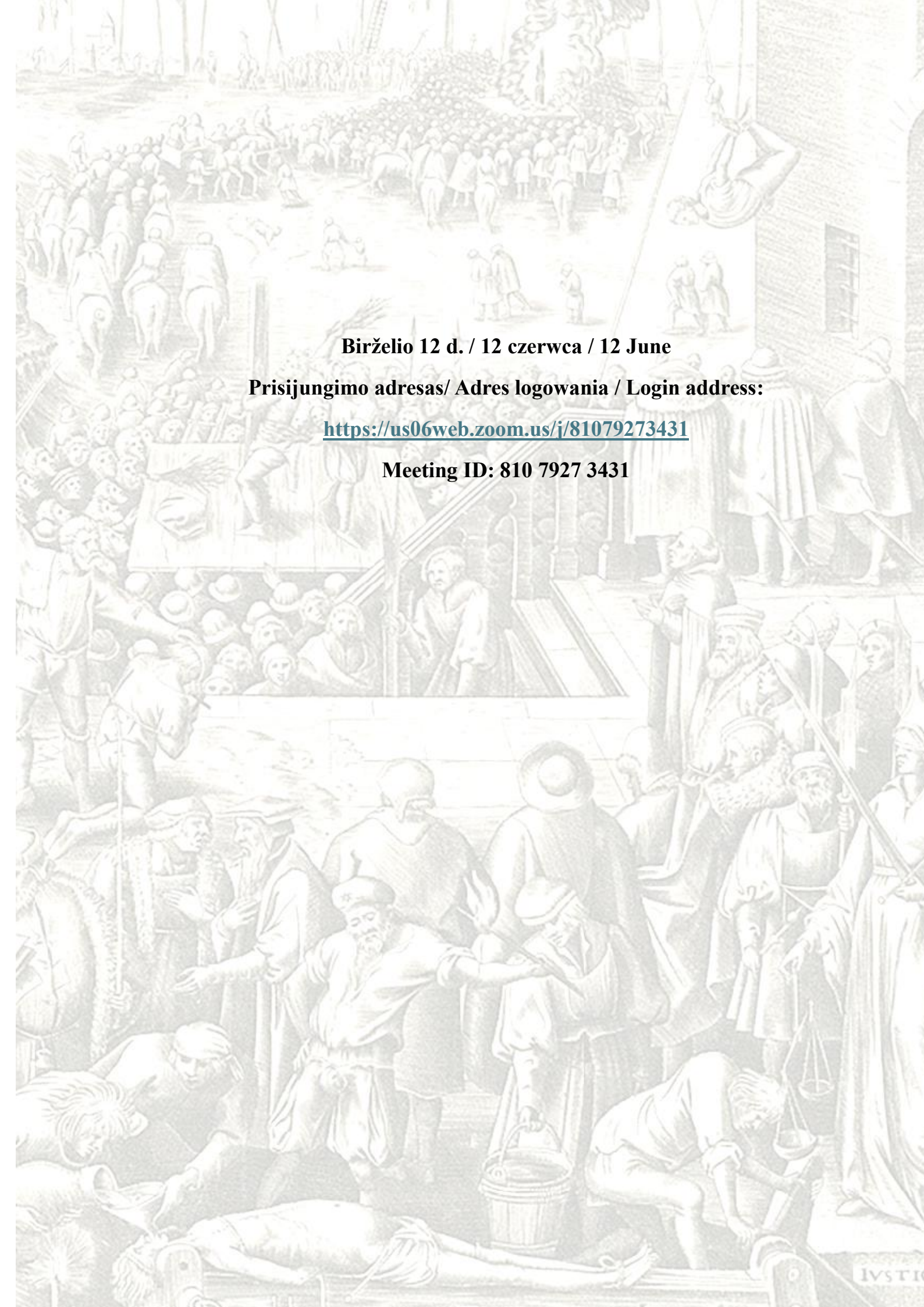
Nobilitation privileges form a distinct group of legal documents, that define the scope of legal rights and liberties of specific individuals or groups, such as families, clans or social groups. The nobilitation procedure of individuals or groups were accompanied by rituals and symbolic acts, primarily by a privilege signed by a ruler and the granting of a coat of arms.

The coats of arms granted during the nobilitation procedure were different from those of the traditional nobility because their creation and use was sanctioned by the highest authority, rather than arising from the owners' will. The practical implementation of the procedure was organised by the chancellery, where the nobilitation privilege was prepared. This document included a picture of the granted coat of arms and its description. The privilege, signed by a ruler and sealed with their seal, was solemnly handed to the newly ennobled individual.

The privilege, granted on 6 August, 1561 to Zenic Fedor Martynowicz Mileński, the court treasurer of the Grand Duke and a citizen of Grodno, is interesting for several reasons. It is one of the oldest surviving ennoblement privileges in its original form. Granted in Vilnius by order of King and Grand Duke Sigismundus Augustus, it includes a description and a picture of the granted arms. However, the most extraordinary feature of this privilege is the reason for the nobilitation. The pretext for the nobilitation was a delivered message about a threat to the grand duke's health. The chosen coat of arms was to be a red shield bearing the golden stag horns on a golden oak tree.

Interestingly, the same coat of arms, albeit in different colour and named *Дубороз* (meaning 'the horns of an oak'), was granted to another family of Grodno citizens in 1562. This coat of arms was granted to Filip Ofanasowicz and to his children, brother Klym Nestorowicz, nephews Iwan, Mychail, Symon Fedorowicz, and stepsons Dawid ir Hryhorij. Later heralds did not mention these nobilitations or any other family that used the same coat of arms.

It is possible that this coat of arms was created in the chancellery of the Grand Duchy of Lithuania during the reign of Sigismundus Augustus for a specific purpose: the nobilitation procedure of an individual. The coat of arms named *Dąbóróg* is similar to the coat of arms named *Pagonia* (a hand holding a sword), which was also created for an ennoblement procedure during the reign of Wladislaw Jagiello II.

Birželio 12 d. / 12 czerwca / 12 June

Prisijungimo adresas/ Adres logowania / Login address:

<https://us06web.zoom.us/j/81079273431>

Meeting ID: 810 7927 3431

10.00–10.25

Obrazy prawa w polskiej grafice książkowej XVI w. rekonesans ikonograficzny

Arkadiusz Adamczuk

Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Szesnaste stulecie, szczególnie zaś okres panowania dynastii jagiellońskiej to czas krystalizowania się koncepcji ustrojowej Rzeczypospolitej obojga narodów. Związany był z nią również system prawny oparty na sądach grodzkich i ziemskich, zwieńczonych trybunałami w Lublinie i w Piotrkowie.

Obywatel Rzeczypospolitej stykał się z prawem powszechnie i nieomal codziennie. Jego znajomość była konieczna w wielu aspektach jego życia. Prawo to zaś przejawiało się nie tylko w słowie zawartym w kodeksach, ale również i w rytuałach i symbolach. Te zaś symbole i rytuały pojawiają się wielokrotnie w obrazach – grafikach, ilustrujących książki wydane w tym czasie na terenie Polski. Nie zawsze ilustracje te odnoszą się bezpośrednio do prawa. Ale nawet w scenach np. biblijnych przedstawiony jest np. sąd (np. sąd Piłata), ukazujący rzeczywistość procesową charakterystyczną dla XVI wieku.

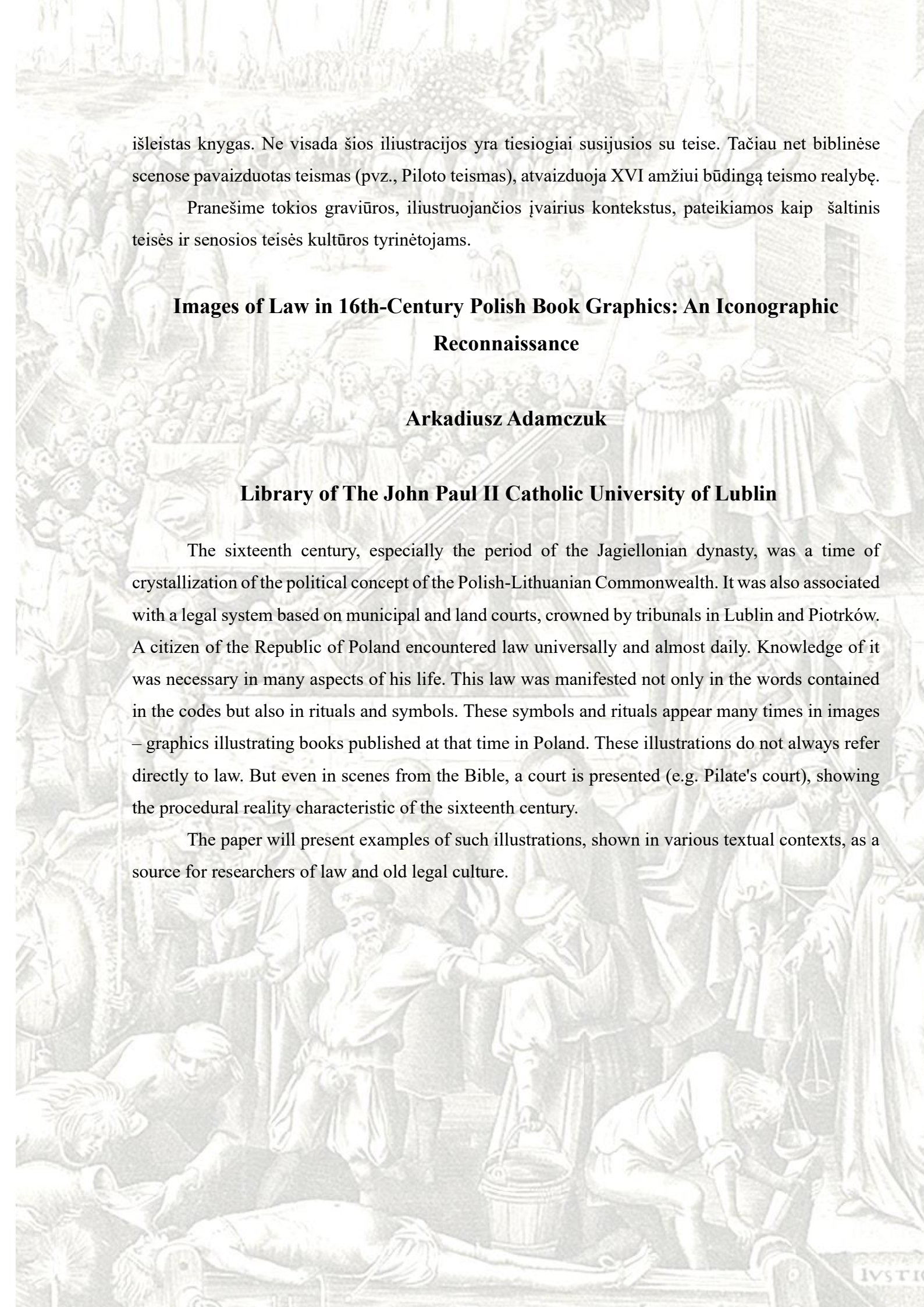
Referat przedstawi przykłady takich grafik, ukazanych w różnych kontekstach tekstowych, jako źródło dla badaczy prawa i dawnej kultury prawniczej.

Teisės vaizdai XVI a. Lenkijos knygų grafikoje: ikonografinė apžvalga

Arkadiusz Adamczuk

Jono Pauliaus II Liublino katalikiškojo universiteto biblioteka

XVI amžius, o ypač Jogailaičių dinastijos valdymo laikotarpis, laikas kai kristalizavosi Abiejų Tautų Respublikos santvarkos koncepcija. Su ja taip pat buvo susijusi ir teisinė sistema, paremta žemės ir pilies teismais, kuriuos vainikavo tribunolai Liubline ir Petrakave. Respublikos pilietis su teise susidurdavo visur ir beveik kasdien. Ją išmanyti jam buvo būtina daugelyje jo gyvenimo sričių. Teisė pasireiškė ne tik kodeksuose esančiame žodyje, bet ir ritualuose bei simboliuose. O šie simboliai ir ritualai daug kartų pasirodo vaizduose – graviūrose, iliustruojančiose tuo metu Lenkijos teritorijoje

išleistas knygas. Ne visada šios iliustracijos yra tiesiogiai susijusios su teise. Tačiau net biblinėse scenose pavaizduotas teismas (pvz., Piloto teismas), atvaizduoja XVI amžiui būdingą teismo realybę.

Pranešime tokios graviūros, iliustruojančios įvairius kontekstus, pateikiamos kaip šaltinis teisės ir senosios teisės kultūros tyrinėtojams.

Images of Law in 16th-Century Polish Book Graphics: An Iconographic Reconnaissance

Arkadiusz Adamczuk

Library of The John Paul II Catholic University of Lublin

The sixteenth century, especially the period of the Jagiellonian dynasty, was a time of crystallization of the political concept of the Polish-Lithuanian Commonwealth. It was also associated with a legal system based on municipal and land courts, crowned by tribunals in Lublin and Piotrków. A citizen of the Republic of Poland encountered law universally and almost daily. Knowledge of it was necessary in many aspects of his life. This law was manifested not only in the words contained in the codes but also in rituals and symbols. These symbols and rituals appear many times in images – graphics illustrating books published at that time in Poland. These illustrations do not always refer directly to law. But even in scenes from the Bible, a court is presented (e.g. Pilate's court), showing the procedural reality characteristic of the sixteenth century.

The paper will present examples of such illustrations, shown in various textual contexts, as a source for researchers of law and old legal culture.

10.30–11.55

Moneta jako znak władzy – najstarsze polskie monety w świetle archeologii prawnej

Artur Lis

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Moneta jako jedno z najstarszych insygniów władzy państwowej odgrywała kluczową rolę w procesie kształtowania się struktur politycznych i prawnych państwa wczesnopiastowskiego. W referacie zostanie podjęta próba analizy funkcji monet wczesnych Piastów – zwłaszcza denarów Bolesława Chrobrego – w kontekście archeologii prawnej. Zostaną omówione monety jako materialne świadectwa jurysdykcji, autorytetu oraz symbolicznego zakorzenienia władzy w przestrzeni społecznej i politycznej.

Szczególna uwaga zostanie poświęcona denarowi z napisem PRINCES POLONIE, jednej z najważniejszych monet epoki Chrobrego, interpretowanej jako wyraz aspiracji monarszych i symbol legitymizacji suwerennej władzy. W świetle archeologii prawnej moneta jawi się nie tylko jako środek płatniczy, lecz również jako narzędzie komunikacji norm prawnych, insygnium władzy i ślad realizacji prawa. Emisja pieniądza wiąże się z prerogatywą władcy, a jego obieg – z możliwością egzekwowania autorytetu na poziomie lokalnym i ponadplemiennym.

W wystąpieniu zostanie podkreślona rola monet jako „władzy w metalu zaklętej” – znaków, które łączą aspekt polityczny, prawny i sakralny. Omówienie ikonografii, inskrypcji oraz kontekstu archeologicznego najstarszych monet pozwoli uchwycić proces instytucjonalizacji państwa Piastów i przejścia od władzy opartej na sile do władzy zakorzenionej w symbolice i prawie.

Moneta kaip valdžios ženklas – seniausios Lenkijos monetos teisės archeologijos

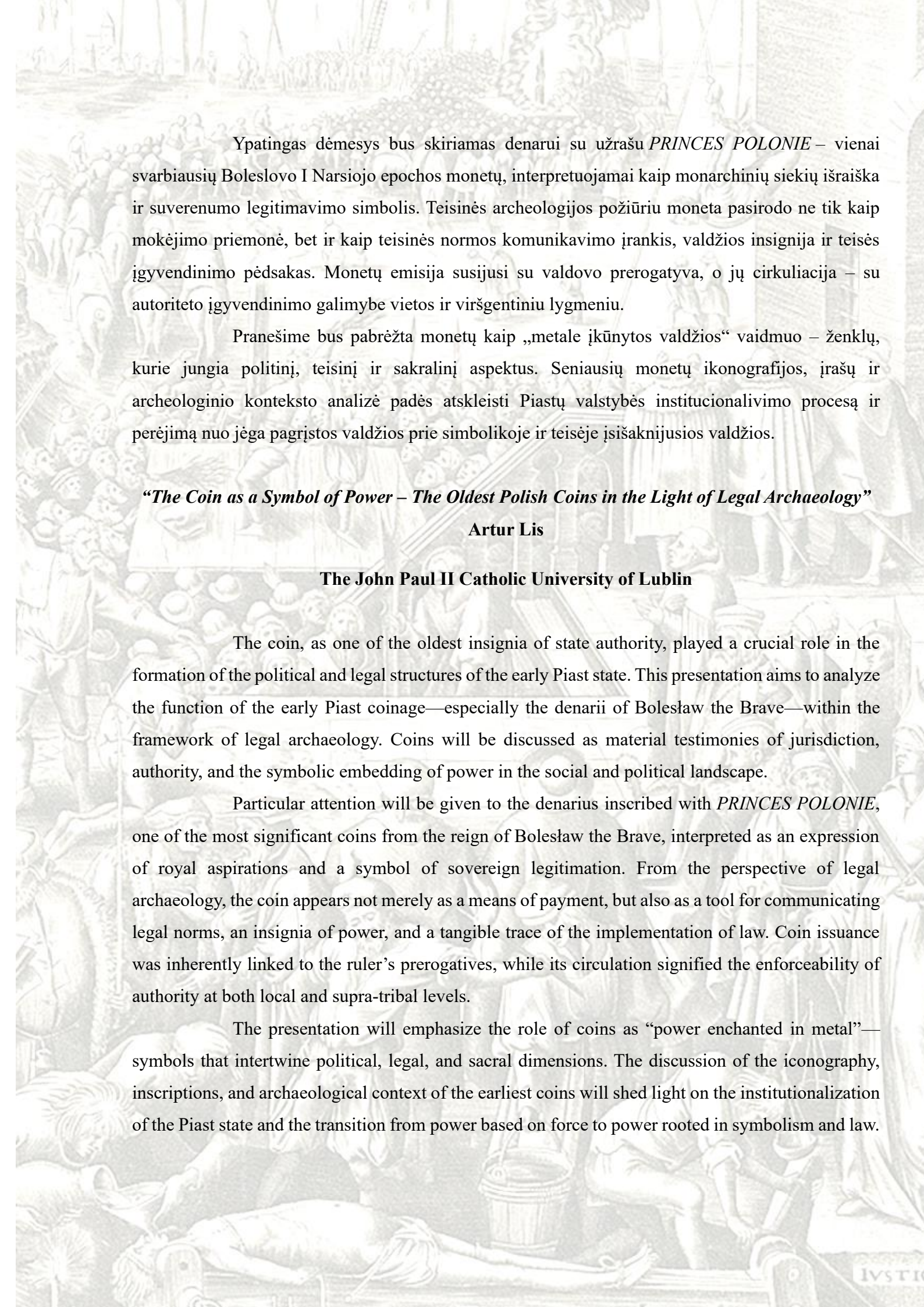
šviesoje

Artur Lis

Jono Pauliaus II Liublino katalikiškasis universitetas

Moneta, kaip vienas seniausių valstybės valdžios insignijų, atliko esminį vaidmenį formuojantis ankstyvosios Piastų valstybės politinėms ir teisinėms struktūroms.

Pranešime bus bandoma analizuoti ankstyvųjų Piastų – ypač Boleslovo Narsiojo denarų – monetų funkcijas teisinės archeologijos kontekste. Monetos bus nagrinėjamos kaip materialūs jurisdikcijos, autoriteto bei simbolinio valdžios įsitvirtinimo socialinėje ir politinėje erdvėje liudijimai.

Ypatingas dėmesys bus skiriamas denarui su užrašu *PRINCES POLONIE* – vienai svarbiausių Boleslovo I Narsiojo epochos monetų, interpretuojamai kaip monarchinių siekių išraiška ir suverenumo legitimavimo simbolis. Teisinės archeologijos požiūriu moneta pasirodo ne tik kaip mokėjimo priemonė, bet ir kaip teisinės normos komunikavimo įrankis, valdžios insignija ir teisės įgyvendinimo pėdsakas. Monetų emisija susijusi su valdovo prerogatyva, o jų cirkuliacija – su autoriteto įgyvendinimo galimybe vietos ir viršgentiniu lygmeniu.

Pranešime bus pabrėžta monetų kaip „metale įkūnytos valdžios“ vaidmuo – ženklų, kurie jungia politinį, teisinį ir sakralinį aspektus. Seniausių monetų ikonografijos, įrašų ir archeologinio konteksto analizė padės atskleisti Piastų valstybės institucionalivimo procesą ir perėjimą nuo jėga pagrįstos valdžios prie simbolikoje ir teisėje įsišaknijusios valdžios.

“The Coin as a Symbol of Power – The Oldest Polish Coins in the Light of Legal Archaeology”

Artur Lis

The John Paul II Catholic University of Lublin

The coin, as one of the oldest insignia of state authority, played a crucial role in the formation of the political and legal structures of the early Piast state. This presentation aims to analyze the function of the early Piast coinage—especially the denarii of Bolesław the Brave—within the framework of legal archaeology. Coins will be discussed as material testimonies of jurisdiction, authority, and the symbolic embedding of power in the social and political landscape.

Particular attention will be given to the denarius inscribed with *PRINCES POLONIE*, one of the most significant coins from the reign of Bolesław the Brave, interpreted as an expression of royal aspirations and a symbol of sovereign legitimation. From the perspective of legal archaeology, the coin appears not merely as a means of payment, but also as a tool for communicating legal norms, an insignia of power, and a tangible trace of the implementation of law. Coin issuance was inherently linked to the ruler’s prerogatives, while its circulation signified the enforceability of authority at both local and supra-tribal levels.

The presentation will emphasize the role of coins as “power enchanted in metal”—symbols that intertwine political, legal, and sacral dimensions. The discussion of the iconography, inscriptions, and archaeological context of the earliest coins will shed light on the institutionalization of the Piast state and the transition from power based on force to power rooted in symbolism and law.

10.30–11.55

Pieczenie radomskich sądów ziemskich drugiej połowy XVIII w. – insygnium i środek uwierzytelniający

Mariusz Kozdrach

Muzeum Regionalne w Zwoleniu

Pierwotnie w województwie sandomierskim istniał jeden sąd ziemski. W 1563 r. utworzono odrębny sąd dla ziemi stężyckiej. Za panowania dynastii Wettinów, wobec zrywania sejmików i braku możliwości wyłonienia kandydatów do funkcji sądowych, oba *de facto* przestały funkcjonować. Ich reaktywacji dokonano na konwokacji 1764 r. Wówczas też powołano odrębny sąd ziemski radomski dla trzech północnych powiatów województwa: chęcińskiego, opoczyńskiego i radomskiego. W latach 1792 i 1793 był on reformowany, a w ograniczonym zakresie utrzymał się także po upadku Rzeczypospolitej.

Symbolem władzy sądowej i środkiem uwierzytelniania dokumentów sądowych była pieczęć ziemska (sądowa). W dotychczasowej literaturze znana była jedna pieczęć ziemska radomska. W 2010 r. M. Adamczewski wskazał kolejną, podkreślając, że „do wyjaśnienia pozostają kompetencje, w jakie wyposażono różne pieczęcie Sandomierszczyzny, tj. pieczęcie ziemskie, powiatowe i wojewódzkie.” (*Pieczenie sądów szlacheckich do 1793 roku*, s. 63). Celem niniejszego referatu jest próba odpowiedzi na ten postulat.

Akta radomskiego sądu ziemskiego (i jego prawnych następców) nie zachowały się. Ich komplet uległ zniszczeniu w czasie II wojny światowej (1944). Źródłem pozwalającym dziś na odtworzenie praktyki sądowej radomskich sądów są nieliczne ekstrakty (odnaleziono ok. 200 dokumentów) rozproszone w różnych zespołach archiwalnych oraz konstytucje sejmowe i (znane głównie z odpisów) akta sejmikowe.

W wyniku kwerendy udało się odnaleźć w sumie 8 różnych odcisków pieczęci, jakimi w drugiej połowie XVIII w. uwierzytelniano ekstrakty z ksiąg ziemskich radomskich. W odróżnieniu od mających dłuższą metrykę sądów ziemskich sandomierskiego i stężyckiego, gdzie dokumenty były uwierzytelniane pieczęciami urzędników sądowych (z herbami rodowymi), powołany w 1764 r. sąd ziemski radomski posługiwał się pieczęcią ziemską (pieczęciami ziemskimi) wyobrażającą – na wszystkich jej znanych wariantach – herb województwa sandomierskiego (po 1796 – Galicji). Czasem komunikat ten wzmacniano legendą podkreślającą przynależność sądu do województwa sandomierskiego.

Odnalezione pieczęcie można podzielić według kryterium chronologicznego (choć ich datowanie stanowi pewien problem) i terytorialnego, a także powiązać z reformami wymiaru sprawiedliwości. Z sądem ziemskim funkcjonującym w latach 1765-1791 powiązać można 5 pieczęci: 1) w latach siedemdziesiątych funkcjonowały równolegle 3 pieczęcie – każda używana w innej kancelarii: w Radomiu, Chęcinach i Opocznie. Prawdopodobnie sporządzone zostały już w 1765 r.; 2) pieczęć znana wyłącznie z odcisków z dokumentów z 1783 r.; 3) pieczęć z trzymaczami (najczęściej reprodukowana), którą osobiście wiąże z wprowadzonym w 1775/1776 prawem do asysty wojskowej przy egzekucji z nieruchomości; pieczęć ta zawiera ciekawą symbolikę państwową, sądową i terytorialną. Nową pieczęć sporządzono dla sądu ziemiańskiego wprowadzonego w czasie Sejmu Wielkiego, a funkcjonującego krótko w 1792 r. Kolejnej pieczęci używał sąd ziemski wprowadzony na sejmie grodzieńskim 1793 r. Ostatnia ze znanych pieczęci została sporządzona 1796 r. i związana jest z wprowadzonym (a w zasadzie utrzymanym w ograniczonym zakresie) po III rozbiórze sądem ziemskim (cesarsko-królewskim) funkcjonującym na przełomie XVIII i XIX w. w Galicji Zachodniej.

Co ciekawe, w momentach kryzysu i zanegowania obowiązującego ustroju sądowego (konfederacja targowicka, powstanie kościuszkowskie, III rozbiór) pojawiał się okres chaosu, kiedy niejasne było jakiej pieczęci należy używać. Fakt, że wracano do używania poprzednich tłoków wskazuje zaś, że nie były one niszczone, ale przechowywane w samej kancelarii lub przez któregoś z urzędników sądowych.

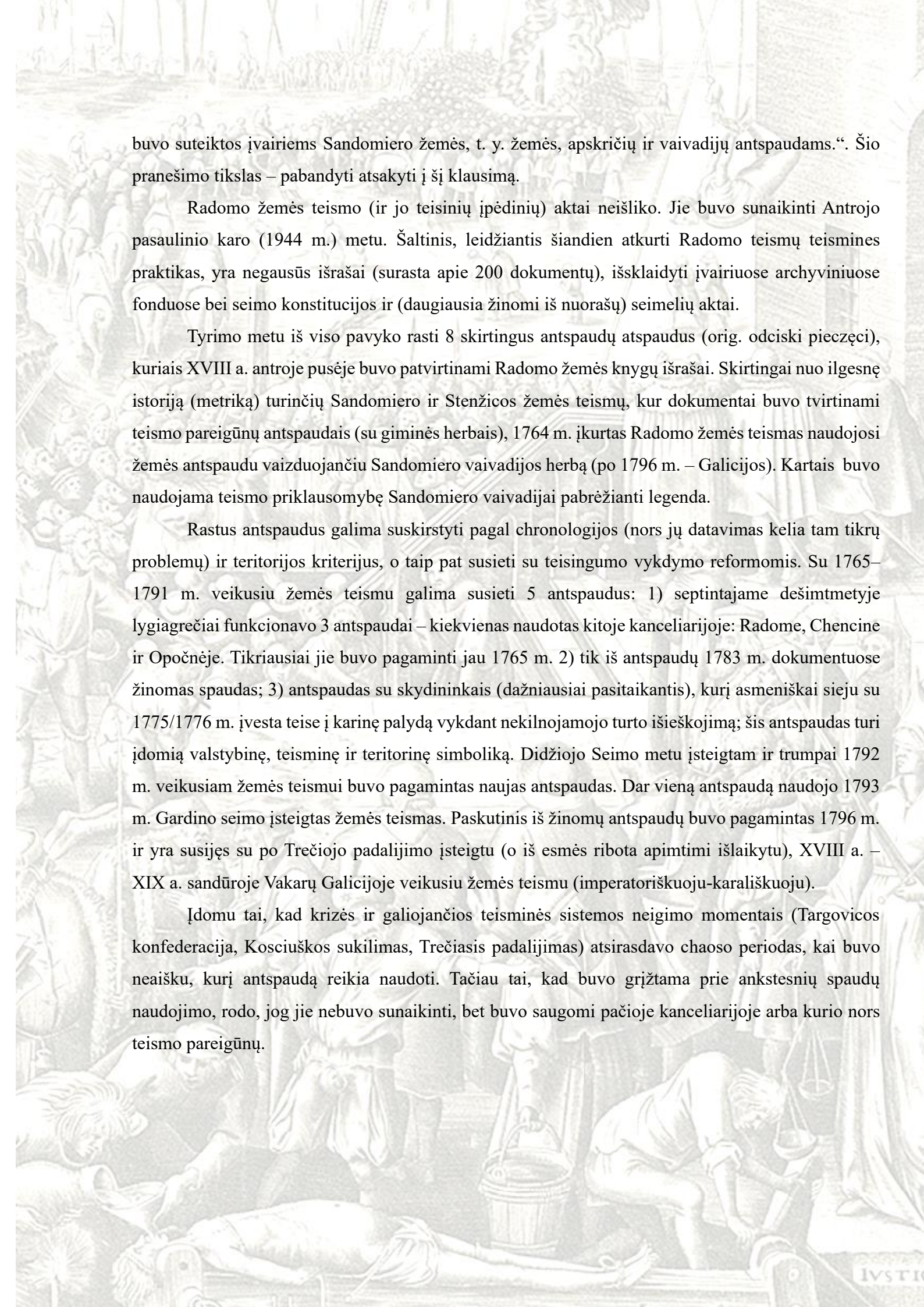
Žemės teismų antspaudai Radome XVIII a. antroje pusėje – insignija ir patvirtinimo priemonė

Mariusz Kozdrach

Regioninis muziejus Zvolenėje

Pradžioje Sandomiero vaivadijoje egzistavo vienas žemės teismas. 1563 m. Stenžicos žemei buvo įsteigtas atskiras teismas. Valdant Vetinų dinastijai, dėl seimelių pakrikimo ir nesant galimybės iškelti kandidatų į teismines pareigas, abu *de facto* nustojo veikti. Jų atkūrimas įvyko 1764 m. konvokacijos metu. Taip pat tuomet, trims šiauriniams vaivadijos apskrities pavietams: Chencinui, Opočnui ir Radomui, buvo įkurtas atskiras Radomo žemės teismas. 1792 ir 1793 m. jis buvo reformuotas ir tokios apribotos apimtys išliko po Abiejų Tautų Respublikos žlugimo.

Teisminės valdžios simboliu ir teisminių dokumentų patvirtinimo priemone buvo žemės (teismo) antspaudas. Iki šiol literatūroje buvo žinomas vienas Radomo žemės antspaudas. 2010 metais M. Adamczewski nurodė dar vieną, pabrėždamas, kad „lieka išsiaiškinti kokios kompetencijos

buvo suteiktos įvairiems Sandomiero žemės, t. y. žemės, apskričių ir vaivadijų antspaudams.“. Šio pranešimo tikslas – pabandyti atsakyti į šį klausimą.

Radomo žemės teismo (ir jo teisinių įpėdinių) aktai neišliko. Jie buvo sunaikinti Antrojo pasaulinio karo (1944 m.) metu. Šaltinis, leidžiantis šiandien atkurti Radomo teismų teismines praktikas, yra negausūs išrašai (surasta apie 200 dokumentų), išsklaidyti įvairiuose archyvinuose fonduose bei seimo konstitucijos ir (daugiausia žinomi iš nuorašų) seimelių aktai.

Tyrimo metu iš viso pavyko rasti 8 skirtingus antspaudų atspaudus (orig. odciski pieczęci), kuriais XVIII a. antroje pusėje buvo patvirtinami Radomo žemės knygų išrašai. Skirtingai nuo ilgesnės istoriją (metriką) turinčių Sandomiero ir Stenžicos žemės teismų, kur dokumentai buvo tvirtinami teismo pareigūnų antspaudais (su giminės herbais), 1764 m. įkurtas Radomo žemės teismas naudojo žemės antspaudu vaizduojančiu Sandomiero vaivadijos herbą (po 1796 m. – Galicijos). Kartais buvo naudojama teismo priklausomybę Sandomiero vaivadijai pabrėžianti legenda.

Rastus antspaudus galima suskirstyti pagal chronologijos (nors jų datavimas kelia tam tikrų problemų) ir teritorijos kriterijus, o taip pat susieti su teisingumo vykdymo reformomis. Su 1765–1791 m. veikusiu žemės teismu galima susieti 5 antspaudus: 1) septintajame dešimtmetyje lygiagrečiai funkcionavo 3 antspaudai – kiekvienas naudotas kitoje kanceliarijoje: Radome, Chencine ir Opočnėje. Tikriausiai jie buvo pagaminti jau 1765 m. 2) tik iš antspaudų 1783 m. dokumentuose žinomas spaudas; 3) antspaudas su skydininkais (dažniausiai pasitaikantis), kurį asmeniškai sieju su 1775/1776 m. įvesta teise į karinę palydą vykdant nekilnojamojo turto išieškojimą; šis antspaudas turi įdomią valstybinę, teisminę ir teritorinę simboliką. Didžiojo Seimo metu įsteigtam ir trumpai 1792 m. veikusiam žemės teismui buvo pagamintas naujas antspaudas. Dar vieną antspaudą naudojo 1793 m. Gardino seimo įsteigtas žemės teismas. Paskutinis iš žinomų antspaudų buvo pagamintas 1796 m. ir yra susijęs su po Trečiojo padalijimo įsteigtu (o iš esmės ribota apimtimi išlaikytu), XVIII a. – XIX a. sandūroje Vakarų Galicijoje veikusiu žemės teismu (imperiškuoju-karališkuoju).

Įdomu tai, kad krizės ir galiojančios teisminės sistemos neigimo momentais (Targovicos konfederacija, Kosciuškos sukilimas, Trečiasis padalijimas) atsirasdavo chaoso periodas, kai buvo neaišku, kurį antspaudą reikia naudoti. Tačiau tai, kad buvo grįžtama prie ankstesnių spaudų naudojimo, rodo, jog jie nebuvo sunaikinti, bet buvo saugomi pačioje kanceliarijoje arba kurio nors teismo pareigūnų.

Seals of the Radom Land Courts in the Second Half of the 18th Century - Insignium and Authentication Means

Mariusz Kozdrach

Regional Museum in Zwolen

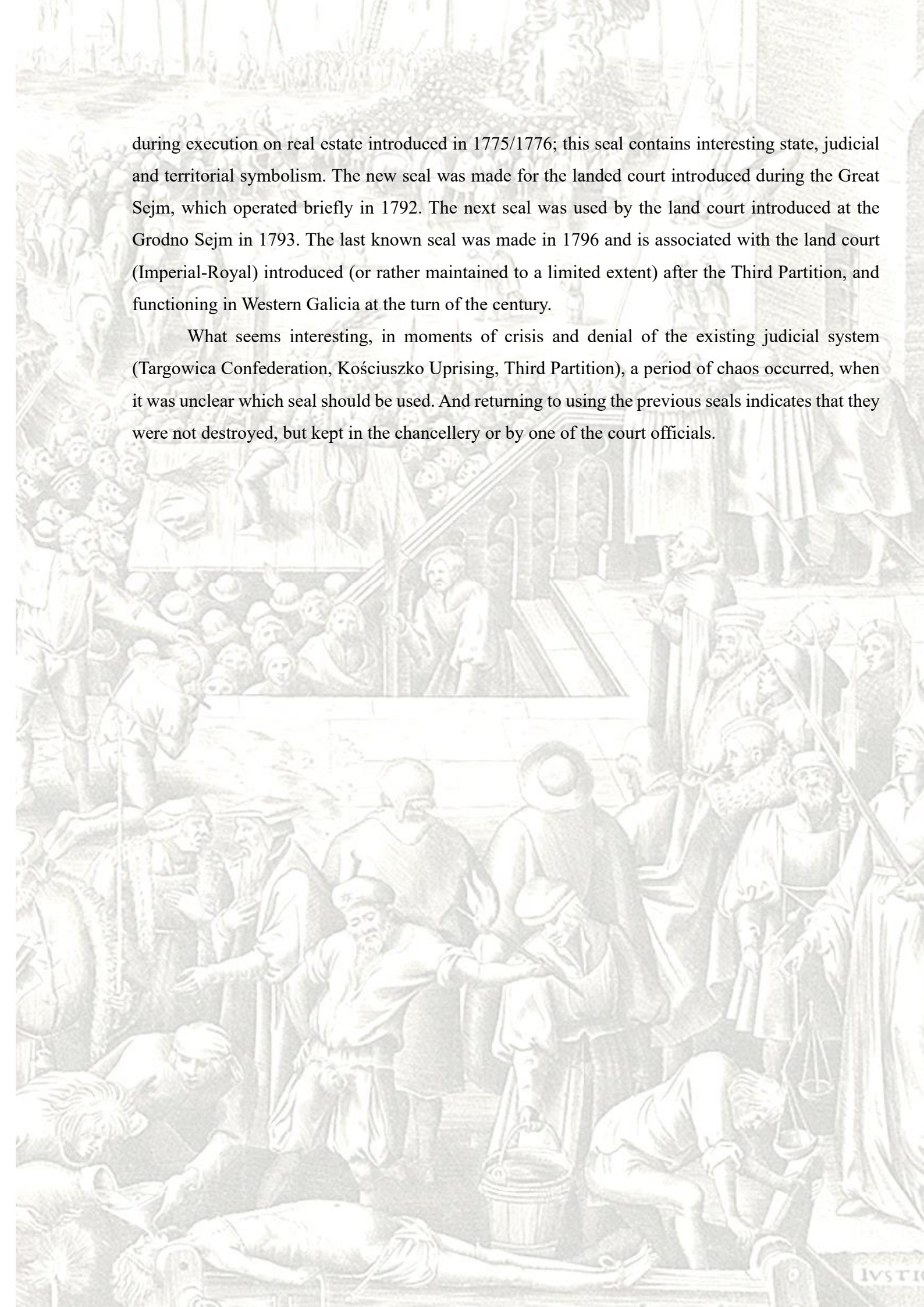
Originally, there was only one land court in the Sandomierz Voivodeship. In 1563, a separate court was established for the Stężyca Land. During the reign of the Wettin dynasty, due to the disruption of Sejmiks (dietines) and the inability to select candidates for judicial functions, both courts *de facto* ceased to function. They were reactivated at the Convocation of 1764, when separate Radom Land court was also established for the northern part of the Voivodeship: Chęciny, Opoczno, and Radom Districts. In 1792 and 1793, it was reformed, and to a limited extent it existed even after the fall of the Polish-Lithuanian Commonwealth.

The symbol of judicial authority (insignium) and the means of authenticating court documents was the land (court) seal. Until recently only one Radom Land seal was known. In 2010, M. Adamczewski pointed out another one, emphasising that “competences of the different seals of the Sandomierz Voivodeship, i.e. land, district and voivodeship seals, still remain to be explained”. This paper is an attempt to answer this postulate.

The records of the Radom Land court have not survived, destroyed completely during the World War II (1944). Sources that allow today to reconstruct the judicial practice of the Radom Land courts are a few extracts (approx. 200 documents were found) scattered in various archival funds, as well as Sejm Constitutions and Sejmik records (known mainly from copies).

During the research, it was possible to identify a total of 8 different seals used to authenticate extracts from the Radom Land registers in the second half of the 18th century. Unlike the Sandomierz and Stężyca Land courts, where documents were authenticated with the seals of court officials (with their family coats of arms), the Radom Land court, established in 1764, used a land seal depicting – on all its known variants – the coat of arms of the Sandomierz Voivodeship (after 1796: coat of arms of Galicia). Sometimes this message was strengthened with a legend emphasising the court's affiliation to the Sandomierz Voivodeship.

The seals can be divided according to territorial and chronological criteria (although their dating is problematic), and can also be linked to reforms of the justice system. Five seals can be associated with the land court functioning between 1765 and 1791: 1) in the 1770s, 3 seals were used at the same time - each in a different office: in Radom, Chęciny and Opoczno. They were probably made in 1765; 2) a seal known only from imprints from documents from 1783; 3) a seal with supporters (most often reproduced), which I personally associate with the right to military assistance

during execution on real estate introduced in 1775/1776; this seal contains interesting state, judicial and territorial symbolism. The new seal was made for the landed court introduced during the Great Sejm, which operated briefly in 1792. The next seal was used by the land court introduced at the Grodno Sejm in 1793. The last known seal was made in 1796 and is associated with the land court (Imperial-Royal) introduced (or rather maintained to a limited extent) after the Third Partition, and functioning in Western Galicia at the turn of the century.

What seems interesting, in moments of crisis and denial of the existing judicial system (Targowica Confederation, Kościuszko Uprising, Third Partition), a period of chaos occurred, when it was unclear which seal should be used. And returning to using the previous seals indicates that they were not destroyed, but kept in the chancellery or by one of the court officials.

12.35–13.00

Ochrona znaków granicznych w dawnym prawie polskim

Krystian Stacherski

Uniwersytet Łódzki

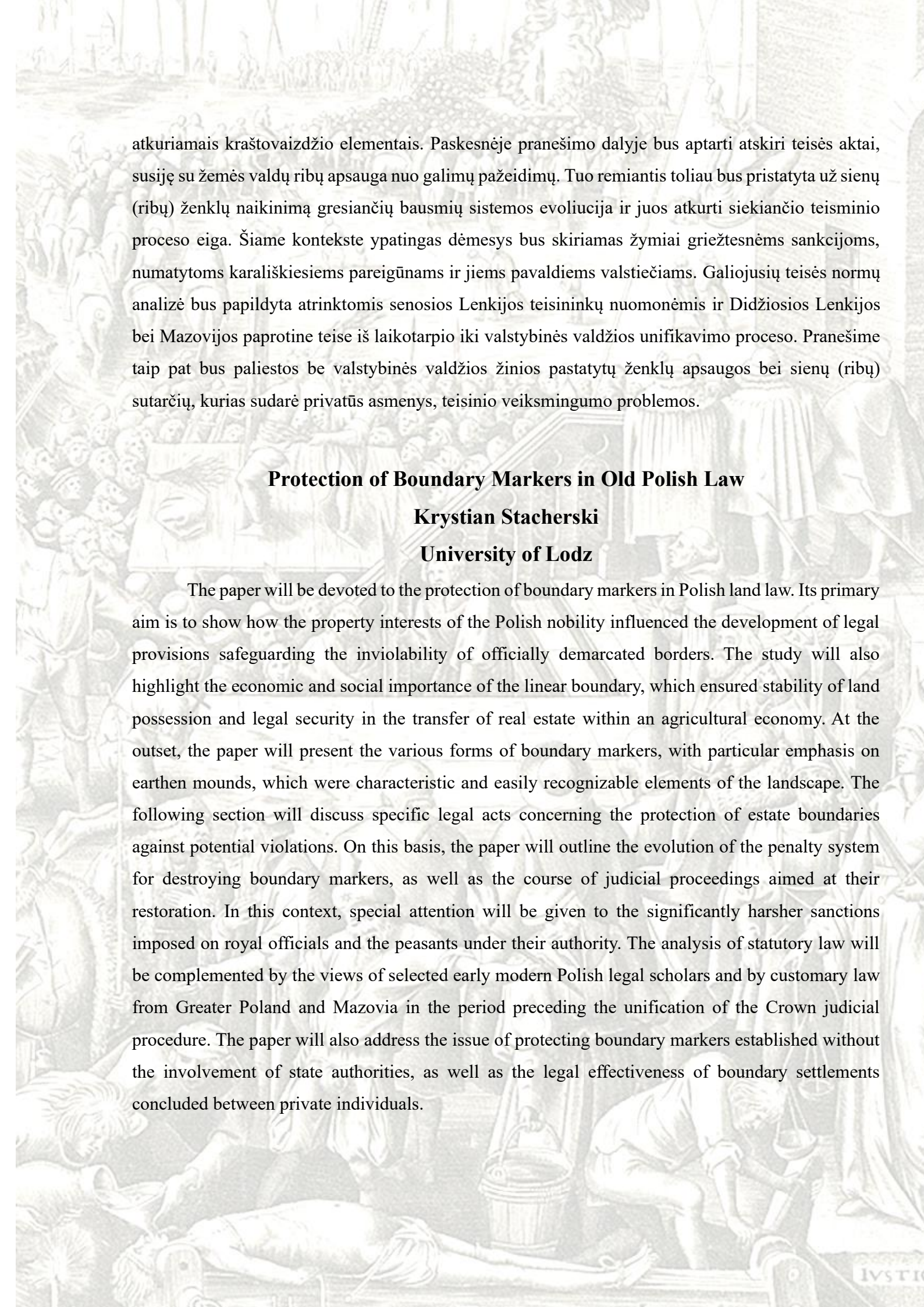
Referat zostanie poświęcony ochronie znaków granicznych w polskim prawie ziemskim. Jego celem będzie ukazanie, w jaki sposób interesy majątkowe polskiej szlachty wpływały na kształt przepisów zapewniających nienaruszalność urzędowo wytyczonych granic. Zauważone zostanie także gospodarcze i społeczne znaczenie granicy liniowej, gwarantującej stabilność posiadania oraz bezpieczeństwo obrotu nieruchomościami, w warunkach gospodarki opartej na produkcji rolnej. Na początku zaprezentowane zostaną formy znaków granicznych, wśród których szczególną rolę odgrywały kopce, będące charakterystycznymi i łatwymi do odtworzenia elementami krajobrazu. W dalszej części referatu zostaną natomiast omówione poszczególne akty prawne dotyczące ochrony granic dóbr ziemskich przed możliwymi naruszeniami. Na tej podstawie zostanie następnie przedstawiona ewolucja systemu kar grożących za niszczenie znaków granicznych oraz przebieg postępowania sądowego zmierzającego do ich przywrócenie. W tym kontekście szczególna uwaga zostanie poświęcona znacznie surowszym sankcjom przewidzianym wobec urzędników królewskich oraz podległych im chłopów. Analiza norm prawa stanowionego zostanie uzupełniona o opinie wybranych staropolskich prawników oraz prawo zwyczajowe Wielkopolski i Mazowsza z okresu poprzedzającego unifikację procesu koronnego. Referat poruszy także problem ochrony znaków ustanowionych bez udziału władzy państwowej oraz skuteczności prawnej ugód granicznych zawieranych między osobami prywatnymi.

Ribų ženklų apsauga senojoje Lenkijos teisėje

Krystian Stacherski

Lodzės universitetas

Šis pranešimas bus skirtas ribų ženklų apsaugai Lenkijos žemės teisėje. Jo tikslas bus atskleisti, kokių būdu Lenkijos bajorijos turtiniai interesai darė įtaką oficialiai nustatytų ribų neliečiamumą užtikrinančių nuostatų formai. Taip pat bus atkreiptas dėmesys į linijinės ribos ekonominę ir socialinę svarbą, užtikrinant nuosavybės stabilumą ir nekilnojamojo turto sandorių saugumą, žemės ūkio gamyba pagrįstos ekonomikos sąlygomis. Pradžioje bus pristatytos sienų (ribų) žymenčių ženklų formos, tarp kurių ypatingą vaidmenį atliko kapčiai, būdami būdingais ir lengvai

atkuriamais kraštovaizdžio elementais. Paskesnėje pranešimo dalyje bus aptarti atskiri teisės aktai, susiję su žemės valdų ribų apsauga nuo galimų pažeidimų. Tuo remiantis toliau bus pristatyta už sienų (ribų) ženklų naikinimą gresiančių bausmių sistemos evoliucija ir juos atkurti siekiančio teismo proceso eiga. Šiame kontekste ypatingas dėmesys bus skiriamas žymiai griežtesnėms sankcijoms, numatytoms karališkiešioms pareigūnams ir jiems pavaldiems valstiečiams. Galiojusių teisės normų analizė bus papildyta atrinktomis senosios Lenkijos teisininkų nuomonėmis ir Didžiosios Lenkijos bei Mazovijos paprotine teise iš laikotarpio iki valstybinės valdžios unifikavimo proceso. Pranešime taip pat bus paliestos be valstybinės valdžios žinios pastatytų ženklų apsaugos bei sienų (ribų) sutarčių, kurias sudarė privatūs asmenys, teisinio veiksmingumo problemos.

Protection of Boundary Markers in Old Polish Law

Krystian Stacherski

University of Lodz

The paper will be devoted to the protection of boundary markers in Polish land law. Its primary aim is to show how the property interests of the Polish nobility influenced the development of legal provisions safeguarding the inviolability of officially demarcated borders. The study will also highlight the economic and social importance of the linear boundary, which ensured stability of land possession and legal security in the transfer of real estate within an agricultural economy. At the outset, the paper will present the various forms of boundary markers, with particular emphasis on earthen mounds, which were characteristic and easily recognizable elements of the landscape. The following section will discuss specific legal acts concerning the protection of estate boundaries against potential violations. On this basis, the paper will outline the evolution of the penalty system for destroying boundary markers, as well as the course of judicial proceedings aimed at their restoration. In this context, special attention will be given to the significantly harsher sanctions imposed on royal officials and the peasants under their authority. The analysis of statutory law will be complemented by the views of selected early modern Polish legal scholars and by customary law from Greater Poland and Mazovia in the period preceding the unification of the Crown judicial procedure. The paper will also address the issue of protecting boundary markers established without the involvement of state authorities, as well as the legal effectiveness of boundary settlements concluded between private individuals.

13.05–13.30

Formy uwierzytelniania aktów notarialnych w Królestwie Kongresowym: podpisy, parafy i pieczęcie

Dorota Wiśniewska

Uniwersytet Łódzki

Wystąpienie jest poświęcone analizie form uwierzytelniania aktów notarialnych sporządzanych w Królestwie Kongresowym w latach 1815–1875, ze szczególnym uwzględnieniem podpisów, paraf oraz pieczęci. Praktyki te stanowiły kluczowy element procesu nadawania dokumentom mocy prawnej i wiarygodności, a jednocześnie odzwierciedlały przyjęte normy kancelaryjne oraz ówczesne rozumienie formy urzędowej.

W oparciu o analizę zachowanych aktów notarialnych przechowywanych w wybranych zespołach archiwalnych, autorka przedstawia różnorodność stosowanych znaków uwierzytelniających, ich układ, treść, formę graficzną oraz ewolucję praktyk notarialnych na tle przepisów obowiązujących w Królestwie Kongresowym. Przedmiotem rozważań są także sposoby identyfikacji poszczególnych uczestników czynności notarialnych (zarówno notariuszy, jak i stron, świadków oraz tak zwanych rekognoscentów) oraz analiza ich udziału w tworzeniu struktury dokumentu.

Szczególną uwagę poświęcono relacji między obowiązującym prawem, zwłaszcza napoleońską ustawą zatytułowaną „Organizacja notariatu” (wprowadzoną w Księstwie Warszawskim w 1808 r. i obowiązującą w Królestwie Kongresowym do 1875 r., czyli do momentu wejścia w życie przepisów rosyjskiej ustawy notarialnej), a rzeczywistą praktyką kancelaryjną. Zestawienie przepisów z materiałem źródłowym pozwala uchwycić napięcia między regulacją prawną a praktyką.

Celem wystąpienia jest nie tylko rekonstrukcja technik notarialnych i identyfikacja ich funkcji w obrębie dokumentu, ale także wskazanie, jak tego rodzaju elementy formalne – często pomijane w badaniach nad aktami – kształtowały percepcję autentyczności i legalności aktu notarialnego. Ujęcie to pozwala również na szerszą refleksję nad kulturą dokumentu i znaczeniem formy w dziewiętnastowiecznym porządku prawnym.

Notarinių aktų patvirtinimo formos Kongreso Lenkijoje (Lenkijos Kongreso karalystėje): parašai, inicialai ir antspaudai

Dorota Wiśniewska

Lodzės universitetas

Pranešimas skirtas notarinių aktų, sudarytų Kongreso Lenkijoje 1815–1875 metais, tvirtinimo formų analizei, ypatingą dėmesį skiriant parašams, inicialams ir antspaudams. Šios praktikos buvo esminis proceso suteikiant dokumentams teisinę galią ir patikimumą elementas, o kartu atspindėjo įprastas kanceliarines normas bei to meto oficialios formos supratimą.

Remdamasi išlikusių notarinių aktų, saugomų pasirinktuose archyvinuose fonduose, analize, autorė pristato naudotų tvirtinimo ženklų įvairovę, jų sistemą, turinį, grafinę formą bei notarinių praktikų raidą Kongreso Lenkijoje galiojusių taisyklių (instrukcijų) kontekste. Svarstymų objektu taip pat yra notarinių veiklų atskirų dalyvių (tiek notarų, tiek ir šalių, liudininkų bei taip vadinamų rekognoscentų) identifikavimo būdai bei jų dalyvavimo kuriant dokumento struktūrą analizė.

Ypatingas dėmesys skiriamas santykiui tarp galiojančios teisės, ypač Napoleono įstatymo, pavadinto „Notariato organizavimas“ (Varšuvos kunigaikštystėje įvesto 1808 m. ir Kongresinėje Lenkijoje galiojusio iki 1875 m., t. y. iki Rusijos notariato įstatymo nuostatų įsigaliojimo), ir realios kanceliarinės praktikos. Įstatymų (taisyklių) suliginimas su šaltinių medžiaga leidžia suvokti (pastebėti) įtampą tarp teisinio reguliavimo ir praktikos.

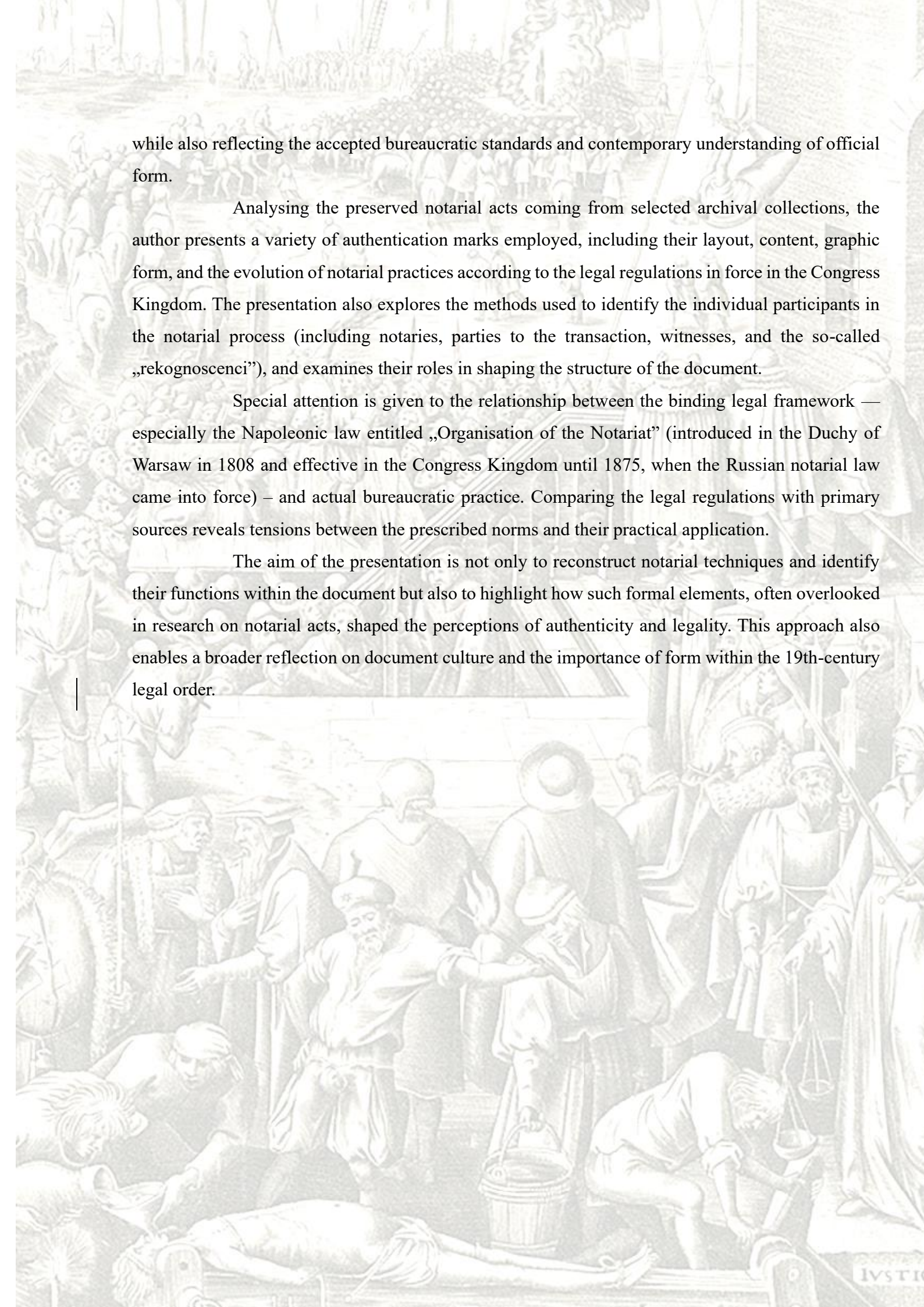
Pranešimo tikslas yra ne tik notarinių technikų rekonstrukcija ir jų funkcijų identifikavimas dokumento srityje (sferoje), bet ir siekis parodyti, kaip formalūs šio pobūdžio elementai – dažnai apeinami (nutylimi, praleisti) aktų tyrimuose – formavo notarinio akto autentiškumo ir legalumo suvokimą. Ši prieiga taip pat leidžia platesnę refleksiją apie dokumento kultūrą ir formos reikšmę XIX amžiaus teisinėje sistemoje.

Forms of Authentication of Notarial Acts in the Congress Kingdom: Signatures, Initials, and Seals

Dorota Wiśniewska

University of Lodz

This presentation is an analysis of the forms used to authenticate notarial acts drafted in the Congress Kingdom between 1815 and 1875, mainly signatures, initials, and seals. These practices were a crucial part of the process of conferring legal force and credibility on documents,

while also reflecting the accepted bureaucratic standards and contemporary understanding of official form.

Analysing the preserved notarial acts coming from selected archival collections, the author presents a variety of authentication marks employed, including their layout, content, graphic form, and the evolution of notarial practices according to the legal regulations in force in the Congress Kingdom. The presentation also explores the methods used to identify the individual participants in the notarial process (including notaries, parties to the transaction, witnesses, and the so-called „rekognoscenci”), and examines their roles in shaping the structure of the document.

Special attention is given to the relationship between the binding legal framework — especially the Napoleonic law entitled „Organisation of the Notariat” (introduced in the Duchy of Warsaw in 1808 and effective in the Congress Kingdom until 1875, when the Russian notarial law came into force) – and actual bureaucratic practice. Comparing the legal regulations with primary sources reveals tensions between the prescribed norms and their practical application.

The aim of the presentation is not only to reconstruct notarial techniques and identify their functions within the document but also to highlight how such formal elements, often overlooked in research on notarial acts, shaped the perceptions of authenticity and legality. This approach also enables a broader reflection on document culture and the importance of form within the 19th-century legal order.